ELBIDA projekt

178 342

LYCEUMI
ÖNKÉPZŐ EGYLET
HALÁSON

400.

ZARÁNDOK ÚT RÁKÓCZI SIRJÁHOZ.

ELBIDA projekt

Zarándok út

RÁKÓCZI SIRJÁHOZ.

IRTA:
DR. SZENTESI TÓTH KÁLMÁN.

16 szövegképpel.

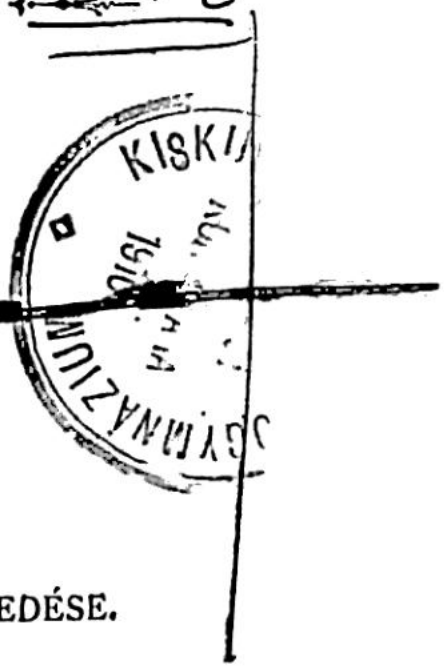

KARCZAG.
KIADJA SZŐDI S. KÖNYVKERESKEDÉSE.
1904.

ELBIDA projekt

100 Kr.

ELŐSZÓ.

Mint napnyugta után a pásztortüzek, vagy a gyászba borult éjszakában a csillagok, II. Rákóczi Ferencz emlékein ugy gyult fel ez évben a magyar szivben élő hazaszeretet s mint a pásztor tüzek, mint a csillagok utmutatói a vándornak, ez emlékek is utmutatókká lettek. Megmutatták, hogy II. Rákóczi Ferencz neve az a forrás, honnan bizalmat, bátoritást vehet a nemzet a jövöre nézve.

Hazafias polgártársaink községről-községre, városról-városra, kisebb nagyobb fénynyel, de egyforma lelkesedéssel ünnepelték a mult évben a nagy hontalant, ki a magyarnak hazát s szabadságot akart szerezni. Ez ünneplést teljessé tette az, hogy a vármegyéknek, a városoknak, a főiskoláknak, az egyleteknek és magánosoknak küldöttei, mint a szabadság bajnokát sohasem felejtö magyar nemzet képviselöi elzarándokoltak Konstantinápolyba a szent sirokhoz: II. Rákóczi Ferencz, Zrinyi Ilona, Bercsényi Miklósné, Thököly Imre s a többi hösök sirjaihoz.

Karczag város is azok között volt, a kik hazafias érzésüktöl vezetve képviselöt s koszorut küldöttek az idegen földben nyugvó

ELBIDA projekt

nagyjaink poraira. A koszorut vivő kiküldött én voltam.

Annyirra tanulságos volt az ut, hogy kötelességemnek éreztem a szerzett tapasztalatoknak papirra tevését és aztán kiadását, hogy azokat olvashassák, átélhessék azok a honfitársaim is, a kik velem csak szellemileg lehettek jelen a számüzött hontalanok hamvaival.

Könyvem megirásánál a személyesen szerzett tapasztalatokra támaszkodtam; mindazáltal nagy segitségemre szolgált dr. Szádeczky Lajos „Konstantinápoly és magyar emlék“ czimü munkája, a mely müből a Magyar Államvasutak Menetjegyirodájának, mint tulajdonosnak engedelmével könyvembe pár képet fel is használtam. A mikor a Magyar Államvasutak Menetjegyirodájának a képek átengedéséért e helyen köszönetet mondok, egyszersmind elismeréssel adózom azért a körültekintö gondosságért, a melylyel a menetjegyiroda a „Rákóczi zarándoklatot“ vezette.

A honfiui érzés vezetett nagy utamban, a honfiui érzés iratta meg velem élményeimet. Tiszta szivvel nyujtom a nagyközönség felé, fogadják szivesen.

Karczag, 1904. január hó.

A Szerző.

ELBIDA projekt

I.

Budapesttől Bukarestig Predeálon át.

Konslantinápoly! Mennyi gondolatot idéz fel e név emlitése! Mennyi emlék füződik e város falaihoz alapitása, azaz Kr. e. 658. esztendő óta! Bennünket magyarokat érdeklőleg pedig leszámitva a nagybárdu Botond históriáját, főképpen 1453-tól kezdve, amikor Konstantin császár holttestén keresztül a görögöktől a törökök foglalták el. Mint török főváros, mint a szultánok székhelye, vérrel van bejegyezve hazánk történetében és mégis e város, ennek szultána terjeszti ki védő kezét a magyar szabadságért fegyvert fogó s az osztrák hatalom elől menekülni kényszerülő nemzeti hőseink felett. Thököly, Rákóczi idejében még erőteljes volt a most már beteges Törökország, de betegsége Konstantinápoly panorámáját nem képes gyengiteni, fekvését oly remekül alkotta meg a Teremtő, hogy azon rontani nem lehet.

ELBIDA projekt

Ebbe az világvárosba indult el országunk hazafias polgárainak küldöttsége ez év október 9-én, hogy a szeretetnek, a hálának és hódolatnak tanujeleképpen megjelenjen a hazájáért élő s hontalanul elhunyt nagy fejedelemnek, II. Rákóczi Ferencznek sirjánál s arra koszorut helyezzen. A 200 év előtti idők nagy eseményei adták az inditó erőt, mely létre hozta a zarándoklatot, azok az idők, amelyek tanui voltak annak, hogy mint lengették az „Istenért, Hazáért s Szabadságért“ felirással ellátott Rákóczi-zászlókat a tokaji hegyek tájékának szellői. Ha azonban a Rákóczi felkelésnek 200 esztendős emléke fellelkesitette is az országot és eredményezte azokat a Rákóczi ünnepségeket, melyekről ez évben majdnem mindennap olvastunk és ha a kétszázados évforduló nagyban hozzájárult is a Konstantinápolyi zarándokuthoz, bizonyára az 1903 évi politikai viszonyok is elősegitették, hogy reményt, biztatást, bátoritást II. Rákóczi sirjánál keressen a nemzet.

Amikor II. Rákóczi és hős társai sirjának megkoszoruzásáról óhajtok beszélni, sorrendet tartok s szólok a Konstantinápolyig tartó uton szerzett egy s más tapasztalatról, mint a melyek a nagy-közönség előtt kevésbbé ismerősek.

Utunk Budapesttől Szolnok, Püspökladány, Kolozsvár és Brassó mellett vezetett s Predeálnál léptünk ki Romániába. Többször megtettem

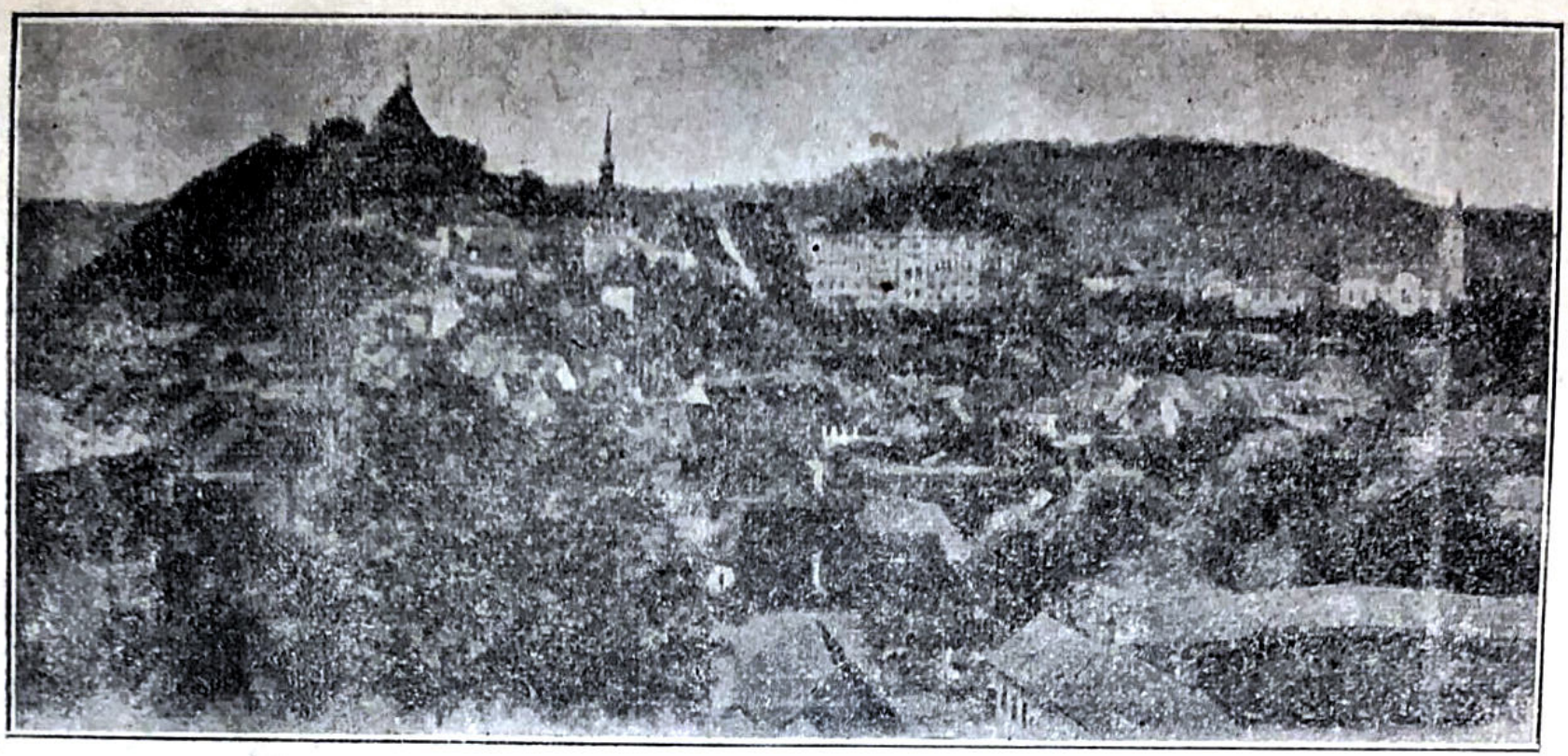

SEGESVÁR.

(9 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

már ezt az utat, sőt némely részét sokszor én is, utitársaim is és mégis most, amikor idegen országba és idegen világrészbe indultunk, mintegy búcsuzásképpen figyelembe részesitettük, megnéztük még egyszer a már annyiszor látott vasutmenti látnivalókat. Önkéntelenül történt ez, de talán mégis volt bennünk valami érzés, mely azt sugta, hogy „hátha nem látjátok viszont többé ezeket a rónákat, azokat a mezőket!“ És állottunk a vasuti ablakoknál. Az alföldi learatott földek után jöttek a dombok, a hegyek, sárguló levelü fákkal, még zöldelő mezőkkel s harsogó patakjaikkal. Várad után csakhamar elmaradt Kolozsvár, aztán Nagy-Enyed öreg kollégyumával. Enyedet elhagyva, a távolból a hatalmas Székelykő nézett reánk, két oldalt a vonat mellett pedig szőllőtáblák huzódtak meg. A réteken bivalycsordák lomha teste pihent, majd apró száru kukoricza táblák, az ugynevezett török-buza szegélyezte a vasut mentét. Több helyt már levágva s a viz elől vastag törzsü füzfákra volt felrakra, ugy, hogy óriási gólyafészeknek vélhette volna az idegen.

Megilletődéssel néztük Segesvárt. A Bem által ágyuval lelőtt Skariatin nevü orosz tábornoknak oroszlánt jelképező siremléke s távolabb a Petőfi-emlék nem is hagyhatott volna közönyösen egy magyart sem. Bem diadalmairól s Petőfi haláláról folytatott eszmecsere alatt észre-

ELBIDA projekt

vétlen telt az idő a hatalmas Czenk tövében pihenő Brassóig.

A zarándoklat ugyan Pestről indult, mint kezdő állomásról, de utközben csatlakozhatott aki akart és csatlakoztak is, ugy hogy a Karczagon még kevés számu utasok Brassóban már vagy negyvenen lehettek. A másik csapat Orsován keresztül utazott, ugy volt tervezve, hogy a találkozás Bukarestben lesz. Különböző vidékről, különböző foglalkozásu férfiak, nők vettek részt a zarándoklatban. Nem látták egymást azelőtt soha, de a Rákóczi-érem, mely a zarándoklathoz tartozók mellén ragyogott, mégis erős kötelékkel csatolta őket együvé s olyanokká lettek, mintha testvérek volnának, egyek lettek a hazafiu érzés ereje által. A rohanó vonat mintha csak egy nagy családot szállitott volna. Voltak közte őszbe csavarodott matrónák s éltök virágában levő nők s volt ifju leány is. Voltak közte ügyvédek, orvosok, tisztviselők, egyetemi tanárok, gyógyszerészek és földbirtokosok stb. mintegy jelképül annak, hogy hazánk minden rétege megjelenni óhajt a szabadsághősök szent sirjainál.

Brassó után elmaradtak mögöttünk a csángó falvak s a hegyek gyorsan közeledve egymáshoz Brassótól egy fél óra járásnyira elértük a tömösi szoros bejáratát, hazánknak egyik legszebb utját. Hatalmas hegyek lábánál vonul a

A „CZENK“ TÖVÉBEN PIHENŐ BRASSÓ.

(10 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

vasuti sin, mellette rohan a fák lombjaitól zöld szinben játszó patak s ennek partján a fehérlő országut, amelyen a vasut épitése előtt a Románia felőli kereskedelem lebonyolitódott. Mint annyi sok felé országunkban, az ez utnak szépsége által keltett hangulatot is megzavarta a szomoru emlék, a nagy kőhavasról a szorosba nyuló s az ut mellett álló szikla ormon nyugvó kőoszlop, mely Kiss Sándor hősies védelmét igyekszik megóvni a feledéstől. Ezen az ormon állott ellen 1300 székelylyel Kiss Sándor 1849-ben junius 9-én 28,000 orosznak és e körül az orom körül hullott el nagy részök egy brassói erdész árulása következtében, aki hátuk megé vezette az oroszokat.

Vonatunk a szomoru helytől nagyokat fujva törekedett előre, fölfelé. Lassanként 1000 méternél magasabbra emelkedett s onnat aztán merész rohanással száguldott a határ állomásra, Predeálra.

Predeál erősen fejlődő román uyara'ó telep. A nyaraló hölgyek, gyermekek minthogyha réglátott ismerősök volnának, barátságosan lobogtatják kendőiket vonatunk felé. Az idegen földön, a román határon kellemes hatással van e barátságot jelző kendő lobogtatás.

Tulajdonkép valamivel még a predeáli állomás előtt hagytuk el a magyar határt, de hogy hol, azt bizony senki sem tudná, ha a határdomb s egy román finánez nem jelezné.

ELBIDA projekt

A határon innen s tul a fák egyforma leveleket hajtanak, a patakok vize ép ugy csörgedezik az egyik mint a másik oldalon, a nap s a hold ugyan azt a sugarat küldi le a Tömösi szorost alkotó hegyekre, mint a Predeal feletti sziklákra és mégis a finánez egyik lába magyar földön pihen, a másik lába már a románokén!

A predeali állomás román területen van s a román kormány szivességéből itt van elhelyezve s magyar vámhivatal is. Egy nagy terem egyik részébe, a magyar oldalon magyar csendőrök bocsájtják be az utasokat s miután a magyar szolgabirói hivatal láttamozta az utleveeket, átmennek az utasok a szoba másik részébe, honnan a román tisztviselők utlevél láttamozása után, a román csendőrök közt jutnak ki román területre, az állomásnak arra a részére, hol a jegy, a pénzváltás, az étterem s a Románia belseje felé induló vonat felszálló helye van.

A mi utlevél láttamozásunk s uti táskáink vizsgálata semmiféle nehézségbe nem ütközött. A román kormány kiküldöttjei fogadtak bennünket a pálya udvaron s a kormány nevében üdvözölték a magyarokat, természetes volt hát, hogy a finánczok is, a tisztviselők is a lehető legelőzékenyebben viselkedtek velünk szemben.

Az utlevél láttamozás után óráinkat igazitottuk meg, mert Romániában nem az az időszámitás divik, mint nálunk; egy órával előbb

SINAJA, A ROMÁN NYARALÓ TELEP.

(12 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

vannak a közép-európabeli időnél, tehát ha a mi jelzésünk szerint pl. 10 óra van, ugyanekkor a román óra 11-et mutat.

Setétedett, a mikor Predeálról elindultunk. A mellettünk elmaradó s a felhőkig nyúló sziklák merész szakadékait fantasztikusakká tette a beálló homály. Sinajának, a román királynak s a gazdag bojárok nyaraló telepének felséges panorámáját már csak a villany lámpák fenye sejtette velünk. Szomorodott szivvel mondottunk le arról, hogy a sötétségen áthatoljon szemünk s gyönyörködjünk a páratlan szépségü helyben, hol az ős fenyőknek s felettök a 2000 m. magasságig menő kopasz sziklagerinczeknek hazája van. Teljesen sötét lett, az ablakon át csak néha villant be egy egy őrház jelző lámpájának fénye, a vasut menti vidékből egyebet látni már nem lehetett.

Egy éj s egy nap tartott, mig a gyorsvonat ki vitt bennünket országunkból, most már a második éj következett; alvásra azonban senki sem gondolt, mert Bukarestet ébren akartuk elérni, aztán meg vissza gondoltunk az elhagyott tüzhelyre s az elmaradt honra s e gondolatak nem hagytak aludni. Egyik is, másik is felvetette a kérdést, hogy mi történik akkorra otthon, mikorra vissza térünk? Enged e a király a nemzeti követeléseknek? lesz-e uj minisztérium? s az aggódás szülte sóhajok hallatszot-

ELBIDA projekt

tak. Ezek a komoly gondolatok eredményezték, hogy egyszerre csak felzendült az ének „Hazádnak rendületlenül, légy hive óh magyar," s elment az éj komorsága okozta nyomasztó érzés; ez a dal ujjá éleszte bennünket s maga után vonta azokat a hazafias dalok éneklését, a melyeket lélekkel énekelünk idehaza is, de igazán szivből s érzéssel csak akkor énekelheti az ember, ha külföld van lábai alatt, ha emiatt érzi az egyedül lét sulyát s a vele szemben ha nem is ellenséges, de közönyös idegen nép környezetét. Külföldön lesz igazán erőssé a magyar dal:

„Mi füstölög ott a sikon távolba,
Talán bizony édes anyám kunyhója" . . .

Hogy milyen mély érzéseket kelt az ilyen dal, csak az tudja, a ki külföldön járt s honfiu érzéstől áthatott szivet vitt magával!

Dal után dal jött s igy nótázva értünk be Bukarestbe, hol egy éjet s az erre következő nap nagyrészét töltöttük.

ELBIDA projekt

II.

Bukarest. A román alföld. A fekete tengeri ut Konstantinápolyig.

Bukarestben kellemesen telt az idő, hiszen honfiaink között voltunk. — A magyar egyletek, számra kilenczen, megmozdultak érkezésünkre. A Magyar Társulat háza nagy termében üdvözöltek bennünket a bukaresti magyarok. Két dalárdájok a Hymnusz után felváltva énekelt Kurucz dalokat, a Társulat elnöke pedig üdvözlő beszédet tartott hozzánk, a kikkel ők — mint mondá — egyek hazafiu érzésben, mert ha távol kénytelenek is élni nagy Magyarországtól, azért magyarok akarnak maradni és ott, ahol lehet és kell, ki is fejezik magyarságokat.

Természetes dolog, hogy közebéd, azon pedig számos felköszöntő volt és pedig nemcsak a férfiak, hanem a nők részéről is. A nőegylet

ELBIDA projekt

elnöknőjének a vendégekre mondott pohárköszöntőjére e sorok irója felelt, éltetve a bukaresti magyar anyákat, hogy honfiui érzést csepegtessenek gyermekeik szivébe; éltette a bukaresti magyar nőket, hogy mint feleségek, táplálhassák a férjeik keblében égő honszeretét tüzét, éltette végül a bukaresti magyar lányokat, mint akik hivatva vannak arra, hogy tovább plántálhassák azokat a vetéseket, amelyek szülőik lelkében a hazafiság napjától sarjadozottak stb.

Örömmel hallottuk, hogy kint lakó magyar véreinknek katholikus parokhián kivül van virágzó protestáns egyházuk, protestáns iskolájuk is, ahol — mondanom sem kell — hogy a tanitás magyar. Van vasárnaponkint megjelenő Bukaresti „Magyar Ujság“ czimü hirlapjuk is. Azt bizonyitják ezek, hogy a bukaresti magyarokban van összetartás és igy van erő is, csak igy történhetik az, hogy a románok között erőteljesen megtudnak állani. Érdekes, hogy a Magyar Társulat vezetőségében milyen nevü emberek vannak. Néhánynak felemlitem nevét; Debreczeni József, Vajda Mihály, Hajdu János, Bors Miklós, Péterpál Balázs, Orbán Lajos és igy tovább. A Magyar Társulat tagjai között nincs Kupferstein, Zilberstein, Rosenzweig, vagy más ezekhez hasonló nevü, mint itt Magyarországban, hanem mindnek tőrűlmetszett magyar a neve.

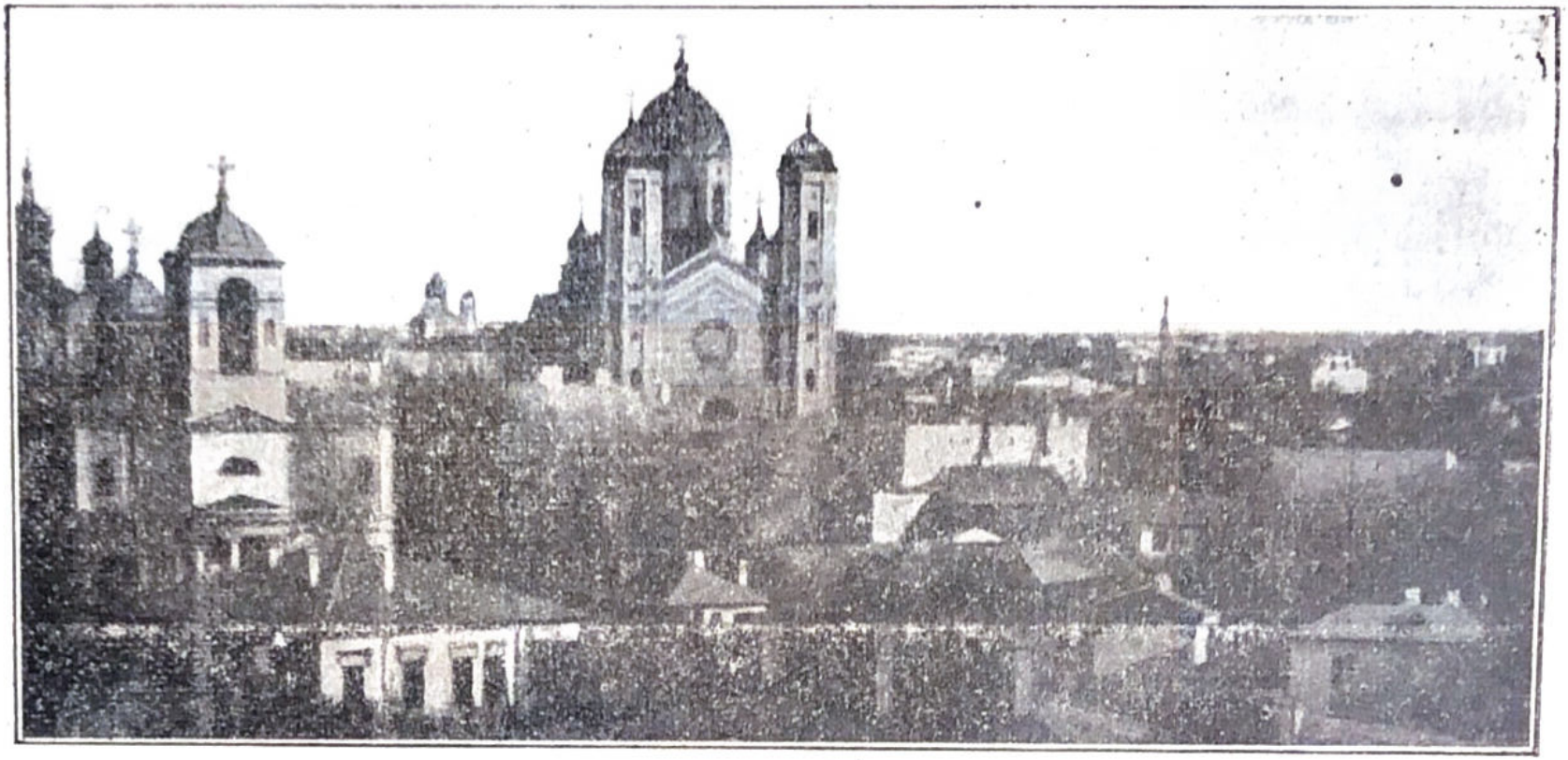

BUKAREST.

(17 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

Sok dolog bizonyitá, hogy a bukaresti magyarok — kik legnagyobb részt iparosok — erőteljesek, daczára annak, hogy a román kormány igyekszik elnyomni az idegent, illetőleg érvényt akar szerezni és szerez is a román polgárok jogainak a beköltözöttekkel szemben, ugy, hogy tanulhatnánk tőlük mi magyarok is. Igy pl. Romániában nem türik azt, hogy idegen ember román területen földbirtokot vásároljon, nem engedik meg azt sem, hogy a czégtáblákat s azon a hirdetéseket más nyelven irják, mint románul. Hanem hát azoknak nincs Ausztriájok! Politikájok bármilyen irányu legyen is, az mindig csak román, mindig csak nemzeti politika, mig a miénk? minden egyébb csak nem nemzeti.

Bukarest kellemes hatással van az utasra. Utczái nagy része tiszták, kövezettek. Számos temploma s középületei ha nem birnak is nagyobb művészi becscsel, a nagyváros benyomását keltik az emberben. A város némely helye valóban nagyvárosi is, azzá teszik a fényes kávéházak, czukrászdák s elegáns üzletek, valamint a fekete bársony kaftányos kocsisoktól hajtott tiszta, szép bérkocsik. Az országház azonban egyszerü és kicsiny. A miniszterek fogadó szobája azt bizonyitja, hogy oda nem jár annyi deputáczió, mint a mi minisztereinkhez. Oly kis térfogata van ezeknek a termeknek, hogy uj börtöneink czel-

ELBIDA projekt

lái nem igen maradnak hátok megett. A gyüléstermök is kisebb és szegényebb, mint amilyen nagyobb városaink gyülésterme szokott lenni.

Megnéztük, ami megnézni való volt. A királyi palota csak abban különbözik a közönségesebb kastélytól, hogy ágyu áll előtte. A muzeum értékes fafaragványokon kivül meglepőt nem tartalmaz. Megtekintettük egyébb középületeit is, de az ujonnan épitett posta- és igazságügyi palotán kivül különös figyelmet érdemlő nem igen volt. A legfeltünőbbek voltak a bajusztalan bérkocsisok. Ha országházban, királyi palotában, vagy egyébb nevezetes monumentális épületben akar valaki gyönyörködni, az kerülje el Bukarestet, de ha kihullott bajusza kocsist akar látni: akkor bátran mehet a román fővárosba.

Bizonyos orosz szektához tartoznak ezek a petyhüdt, kifejezéstelen arczuvá lett kocsisok. Feleségesek mind és van egy gyermekök, vagy volt akkor, amikor a szektának tagjává lettek, mert hogy valaki ily szekta tagjaivá lehessen, első kellék, hogy felesége s egy fia legyen. Több gyermeke ugy sem lesz, mert a felvétel alkalmával, amely rendesen nagy ivás közepett történik, a belépő lemond arról, hogy több gyermeke legyen. Kárpótlásul kap négy lovat és egy hintót.

Egy nap alatt megismertük zajos és a le-

ELBIDA projekt

hető legtarkább képet nyujtó piaczait, hol a legkülönbféle öltözékben ember ember hátán igyekszik túl adni portékáján. Megtekintettük a hús csarnokot, honnan a büz s a szárított kecske s birka hús visszataszitó látványa riasztott meg bennünket. Megismerkedtünk a Freskatti szálloda komisz konyhájával és egy kávéház tul fényes és borsosabbnál borsosabb áraival.

Mikor vonatra szállottunk, ugy bucsuztunk el Bukaresttől, mint régi ismerőstől. Magyar testvéreink kendő lobogtatása és éljenzése közt indultunk tovább Konstáncza felé.

Alföldön haladtunk, nagy, hatalmas alföldön, a román alföldön. A magyar alföld is egyhangu, mert hiszen a rajta levő falu egyike olyan, mint a másika, a kútgém emitt olyan, mint amott; a ménes, a gulya ha méretekben, számban változó is, de azért egyforma képet nyujt. Mégis nagy különbség van a román és a magyar alföld közt, mégis unalmasabb a román alföld. A román alföldön nem láttunk egy ménest, egy gulyát. Órák teltek el s nem láttunk egy tanyát, egy fát, egy kútat. Az óriási sikság, mintha nem lett volna egyébbre teremtve, mint hogy az a nehány parlagi sas uralja, mely vonatunk zajára fel-fel röppent. Estefele járt már az idő, a mikor a fekete tengerhez közeledtünk. E tájon találtunk rossz kis falucskákat s szélmalmokat, mely utóbbiak abban kü-

ELBIDA projekt

lönböznek a mi szélmalmainktól, hogy nem téglából, hanem fából vannak épitve s nem 4, hanem 6 vitorlájok járja a czigánykereket.

A román alföldön az egyedüli érdekesség a csernavodai dunai hid, a mely a Dunán, annak a Fekete tengerbe való torkolása előtt vezet keresztül.

Sötét este volt, a mikor a technika e remek alkotásán átmentünk. Ettől kezdve már lázas izgatottsággal várta mindegyikőnk a tengert. A tenger! Mi száraz földi patkányok mit is tudunk a tengerről!? Azt tudjuk, hogy az olyan nagy darab viz, a mely sós és hogy az a viz olyan szeszélyü, hogy bizonyos időközökben dagad, azután meg apad és hogy mélyebb, mint a Balaton. A tenger pedig nem egészen olyan. Igaz, hogy dagad, de dagadása olykor-olykor a száz méter hosszu hajót oly magasra emeli, hogy a feneke is látszik s aztán a másik pillanatban levonja a mélybe, hogy hatalmas árboczának a hegye se látszik. Sik a tenger tükre, hogy a belenéző nap sugarait meg se rezditi, nyugodt, mint a májusban kékelő mező szélcsend idején, de egy percz s a sirájokat szeliden ringató tükör összetöredezik s a haragosan összetorlódó hullámok az eget verdesik habjaikkal. Romániának Konstáncza nevü kikötőjéből 14 óra alatt ér Konstantinápolyba a gyors hajó, de volt rá eset, mint hajónk egy matróza mesélte, hogy

ELBIDA projekt

egy téli vihar miatt ez utnak megtétele három napot és három éjet vett igénybe. Mi is Konstanczába szállottunk hajóra. A román államvasutaknak nagy fényüzéssel berendezett Regele Carol 1. nevü gyors hajójára.

Este 10 óra volt, a mikorra podgyászainkat elhelyeztük, aztán siettünk a fedélzetre, várni a horgony felhuzását. A hajó orrára gyülekezett a magyar társaság és a mint elhangzott a gépnek indulást jelző rekedt kürtölése s kezdett tőlünk a part távolodni, zengett a dal, hogy :

„Hazádnak rendületlenül
Légy hive óh magyar.“

Lassanként eltüntek a part lámpái, csendesedett a hajó fedélzeti élet s mikor már csak a világitó torony eltünő s meg-meg ujuló fénye volt látható, egynehány aludni félő utas kivételével mindnyájan behuzódtunk háló fülkéinkbe, hogy addig pihenhessük fáradalmainkat, mig nyugodt a tenger, mig fel nem borzolódnak az eddig még szeliden ringó habok.

Azt tartják, hogy ha kedvező időben teszi meg valaki az utat Konstanczától Konstantinápolyig, jövet bizonyára vihart kap. Miránk jó idő járt. Nap felkeltekor a nőket kivéve pihent erővel láttuk viszont egymást a fedélzeten. Körülöttünk, a merre csak néztünk, mindenütt viz és ismét csak viz. Sötét és sötétkékes viz, a mely harsogva igyekezett tiltakozni az ellen,

ELBIDA projekt

hogy a hajó barázdát hasit széles vállán s haragjában fehér tajtékkal vette körül. Part nem látszott sehol, felettünk a magas ég domborodott, allattunk pedig 1000 méter mélység pihent. A mélység felett, a magasság alatt büszkén, biztosan haladt hajónk. Lassankint mindenki felhuzódott a fedélzetre, a honnan ugyan óráról órára mindig csak azt látta, amit már látott, vizet és eget, de a melyet még sem tudott eléggé nézni. Aztán megis népesedett a levegő. Karcsu sirályok usztak felettünk, majd leereszkedtek a hullámokra, hogy ott ringassák magukat. A viz is megelevenedett. Hatalmas delfinek jobbról, balról a hajóval mintegy versenyt uszva kisértek bennünket s szabályos időközönként öles ugrásokat téve, egész nagyságban látni engedték magukat. Nagy érdeklődéssel néztük a halászoknak ezeket az önzetlen barátait. Azt egész természetes dolognak tekinti bárki is, hogy a kutya, a ló s a házi állatok többi faja barátságban él az emberekkel, de hogy hidegvérü állat, tengeri állat, a hal s az ember közt jó viszony fejlődjék ki, hihetetlennek tetszik; pedig számtalan példa bizonyitja, hogy nem hihetetlen dolog. A delfin például segédkezik a halászatnál. Apály kezdetén, a mikor a halak kezdenek vissza huzódni a tengerbe, a halászok kiáltásaira a delfinek mintegy csatarendben állva a part felé usznak s maguk előtt a hálóba hajtják az

ELBIDA projekt

apró halakat, a miért aztán a zsákmányban osztoznak a halászokkal s kapnak jutalmul borba mártott kenyeret is. Vannak halásznépek, mint már Plutachos, a nagy görög s Splinius, a nagy római iró is bizonyitja, hogy a gyermekek annyira barátságban vannak a delfinekkel, hogy együtt fürödnek, sőt megtörténik, hogy a gyermekek lovagolnak is a delfinen. Mi utasok nem kivánkoztunk ugyan a bennünket kisérő delfineken uszkálni, de azért érdekkel szemléltük az uszó emlősöknek ezt a barátságos faját.

Lent a hajó aljában, a mi már a viz alatt van, találnak helyet a harmad osztályu utasok. Nyomorult nép az, a mi ott összeverődik, hasonlitani sem lehet a mi harmadosztályu utasainkhoz, kivéve, ha tót és oláh munkások azok az utasok. Hajónkon a harmadik osztályt Bulgáriából menekülő török parasztok töltötték be, a kik Ázsiába igyekeztek. Tudni való dolog, hogy Törökországban bármi létesüljön is, a melyről nálunk azt mondják, hogy állami épület, állami intézet, vagy állami birtok, arról Törökországban azt mondják, hogy az a szultáné, a szultán készittette, a szultán uradalma stb. A hajónkon levő szerencsétlen bulgáriai törökök is a szultán ázsiai telepére igyekeztek.

Igyekeztek! Ezt a szót nem igen ismeri a török, vagy ha ismeri is, de nem gyakorolja. A török nem igyekszik. Alláh nagy, Alláh megsegiti a hivőt, a kegyest, a becsületest, ha nem

ELBIDA projekt

igyekszik is. Ez a hit megbénitja a török tevékenységét; magával keveset gondol, annál kevesebbet gondol másra. Mohamed szerint a ferfi tökéletességéhez tartozik, hogy ne ártsa magát oly dologba, amelyhez semmi köze nincs. Ha nyomorban élt a földön, de becsületesen, övé a tulvilág, a földi élet rövid ideig tartó változandóságait épp azért nyugodtan türi. Hajónk harmadosztályu utasai is oly nyugodtan, szótlan üldögéltek párnáik, szerszámaik között, mintha a legtermészetesebb dolog lenne, hogy kénytelenek oda hagyni a falut, hol születtek, a földet, amelyre verejtékök hullott s menni kényszerülnek idegen földre, amely föld bár a szultáné, de mégsem olyan, mint az, ahol gyermek játékaikat eljátszották.

Siettünk a szabad levegőre, a fedélzetre, mert köztük szivünk is, de orrunk is részint érzéssel, részint szaggal tele lett, ugy, hogy főleg a szag miatt menekülésre voltunk kényszeritve.

A tenger nyugodt volt, bár az ég felleges. Dél tájban azonban, amikor feltüntek a part sziklái, a hullámok megezüstöződtek a napsugaraitól. A hajó macskája (nem a vasmacskája) kedélyesen sétált közöttünk a fedélzeten, vagy kedvtelve nyujtózkodott a napfényben, az árboczköteleken meg vigan csipegtek valami czinke félék. Közeledtünk a Bosporushoz. Mindenki a

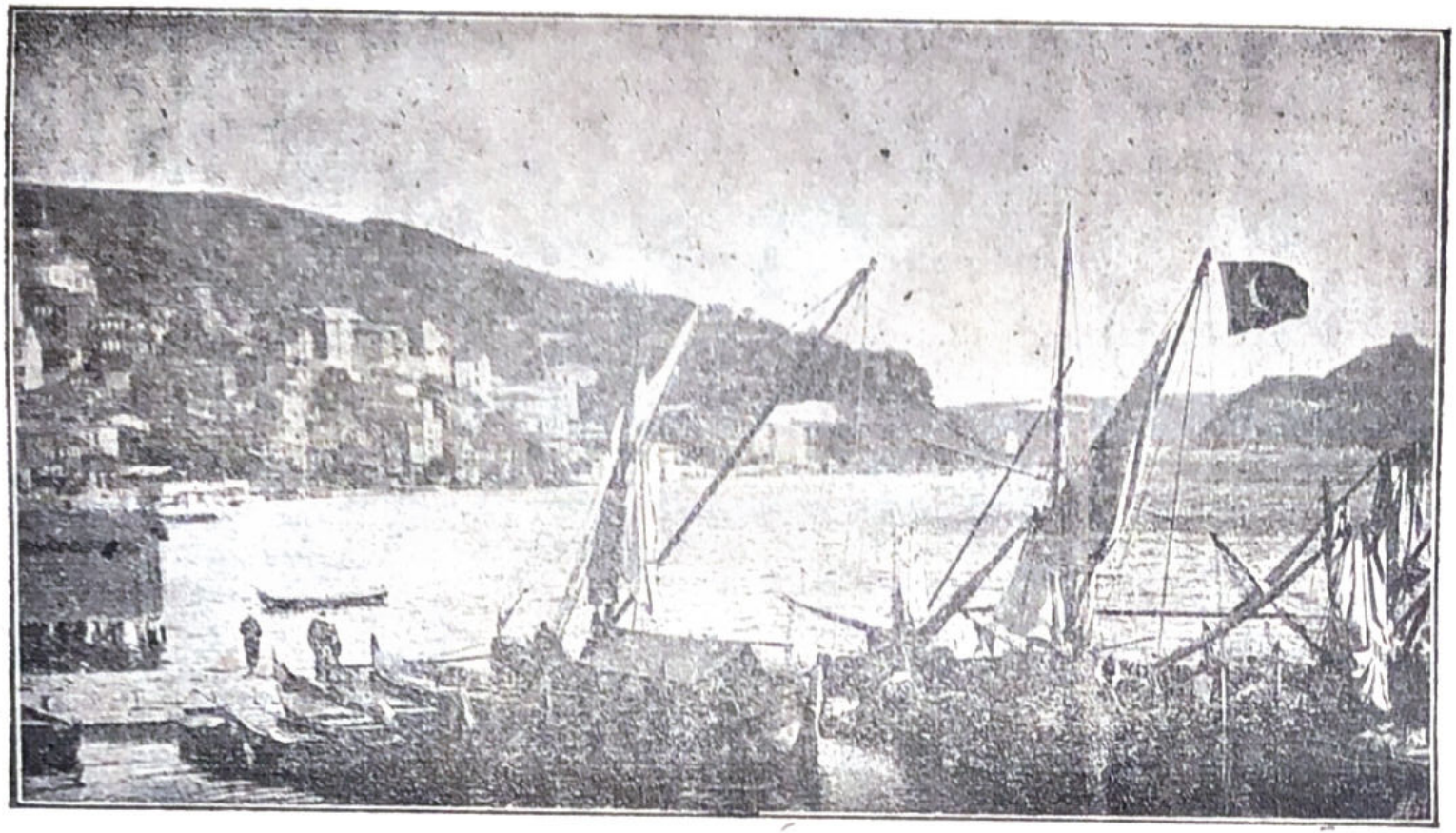

A Bosporusnak a Fekete tenger felöli bejárata.

ELBIDA projekt

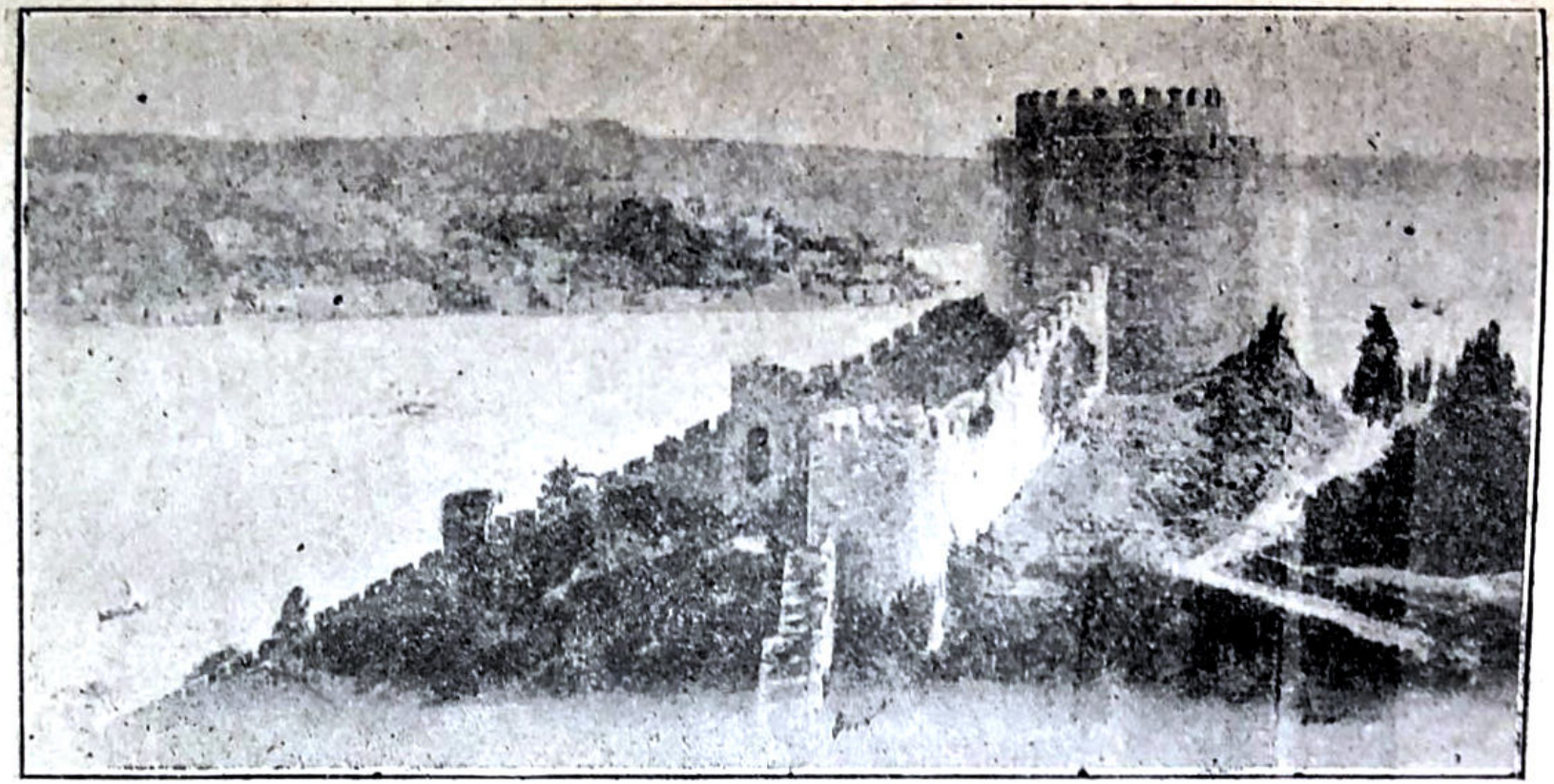

A BOSPORUS EGYIK RÉGI ERŐDJE.

(25 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

fedélzeten volt s igyekezett magának oly helyet biztositani, ahonnan kényelmesen és jól láthatja a világ egyik legszebb panorámáját: a Bosporust s a rajta keresztül egymásra néző európai és ázsiai partokat ó és uj erődítésével, hegyszakadékaival, cziprus erdeivel s a hegyoldalba épitett városkáival, feljebb Konstantinápoly felé pedig nyaralóival és a part melletti palotáival. A paloták közt szembetünőbb a fehér márvány Beglerbég nevü császári palota, az ázsiai parton, vele majdnem szemben az európai-parton a Dolme-bagcse nevü császári palota. Ez utóbinak közelében vannak a szultán három palotái, hol a szultán 365 hölgyét őrzik a márvány falak s a rácsos ablakok, e paloták mögött pedig emelkedettebb helyen a Jildiz-Kioszk, a szultán jelenleg lakott palotája foglal helyet.

A Dolme-bagcse előtt hajózva teljes pompájában láttatja magát Konstantinápoly, balra pedig az ázsiai parton Skutari város, mig középett a görög tenger nézve a világitó Leander torony. A Bosporusba való bevezetéstől kezdvé mind több és több vitorlás és gőzhajó haladt el mellettünk s mikorra kikötöttünk, hajókkal voltunk körül véve. Ezekre azonban nem fordithatunk sok figyelmet, tekintetünket a partra vonzotta az ottan hullámzó s a hajóra váró lármás sokaság. Még ki sem kötöttünk s már száz torok kiáltott hajónk felé törökül, francziául,

ELBIDA projekt

románul, németül, gőrögül és az Isten tudja. még miféle nyelven. Az egyik kocsiját, a másik fogadóját, a harmadik a hátát ajánlotta. Ez utóbbiak voltak a hamálok, azaz a hordárok. Rajként lepik el ezek a megérkezett hajót, valósággal harczolnak egymással a csomagokért s ha megragadhatnak egy párt, gyors tempóval indulnak meg, ugy, hogyha folyton szemmel nem tartja őket az ember, elenyésznek a tömkelegben s velük természetesen eltünik a podgyász is.

ELBIDA projekt

III.

Konstantinápoly. Ünnepi Istentisztelet a a galotai sz. Benedek templomban. II. Rákóczi Ferencz, Thököly Zsuzsika herczegnő, Zrinyi Ilona, Bercsényi Miklósné s Rákóczi József sirjánál.

Az európai városrészben Pérában elegáns, de meglehetősen drága szállodákban helyezkedtünk el, de mig szállodáinkba érkeztünk, lehültünk. Nem a levegő hőmérsékletének alacsony foka hütött le bennünket, hanem a látottak. Olyan Konstantinápoly, mint az a mosolygó szép piros alma, amely belül rothadt. Konstantinápoly a tengerről nézve másutt sehol fel nem található gyönyörü látványban részesiti a szemlélőt, de a mint utczájára lép, sehol másutt fel nem található büz fogja csavarni az orrát. A büz, a piszok, amelyen keresztül haladtunk mig szállodánkba értünk, okozta lehülésünket. Nem lehet mondani, hogy a főutczák is kivétel nélkül büzösek, mert

ELBIDA projekt

ezek csak éjjel azok, amikor a házakban egész nap össze gyült mindenféle szemetet a kapuk elé öntik. Udvara a legtöbb háznak egy csep sincs, mert be van épitve az egész telek és tekintve, hogy a házak 2—3—4 emeletesek, képzelhetni, hogy mennyi szemét kerül az utczára naponként csak egy házból is! Az udvart a háztető pótolja, amely vizszintes és karfával van körülvéve. A magas udvaron játszanak a gyermekek kergetősdit s egyébb játékokat, mint ahogy a galatai toronyból láttuk.

A mi a Konstantinápolyban először megforduló embernek lehetetlen, hogy fel ne tünjön, az az utczákon keleti kényelemmal csoportosan pihenő kutya. A legnagyobb nyugodtsággal hevernek ezek a gyalogjárón s a kocsi uton. Nem zavarja álmukat az a sürgés-forgás, az az óriási forgalom, ami körülöttök és felettök lebonyolitódik. És miért zavarná? A gyalogjárók gondosan átlépik őket, vagy kikerülik. Ha fel nem kél véletlenül, az utczán alvó kutyát még a kocsi is kikerüli. Megérdemlik a megbecsülést! Ezek a kutyák teljesitik a közegészségügyi, a köztisztasági szolgálatot, mert hiszen ezek falják fel a kiöntött szemétnek s hulladéknak nagy részét, ezek nélkül a kutyák nélkül még nagyobb lenne a büz és rondaság.

Érdekes, hogy mindegyik utczának megvan a maga kutyaköztársasága. Jaj annak a kutyá-

ELBIDA projekt

TÖRÖK HORDAR. VIZHORDÓK.

KUTYA-KÖZTÁRSASÁG.

(28 oldal)

ELBIDA projekt

nak, amelyik betéved a szomszéd utczába, mert ha csak gyors lábai révén el nem inal épen ugyan meg nem szabadul, sőt örülhet, ha az utczájokat védő kutyák szét nem tépik.

Okt. 12-én délután értünk Konstantinápolyba. Másnap reggel 10 órakor hosszu kocsisorral indultunk a Galata városrészbe, a Szent-Benedek kolostorba, hol II. Rákóczi Ferencz van eltemetve. A román stilü, sok századot látott épület hegyoldalban van épitve s alulról kőfal zárja körül. Az udvar bejárata fent Galata egyik utczájából nyilik, ahonnan számos lépcsőn jutni le a templomig. Ez a franczia védnökség alatt álló templom nemcsak Rákóczinak adott nyughelyet, ősi bolthajtásai alatt szunnyadoznak az ő szerettei is, igy a bimbójában elhervadt Thököly Zsuzsika herczegnő, a nagy fejedelemnek mostoha huga. Az ő ártatlan teste lelt nyughelyet először 1695-ben a később oly nevezetessé vált templomban. A korán letört virágszálat nem sokára követte édesanyja a fejedelem asszony, Zrinyi Ilona, ki férjével Thökölyvel Kis Ázsiában Izmid helységben 1703-ban bekövetkezett elhaltáig hiven megosztotta a száműzetés sótlan kenyerét.

A szatmári békekötés nagyban szaporitotta a hontalanok számát. A Thökölyvel kibujdosottakat felkeresték a Rákóczival együtt hontalanná lettek. Ilyen bujdosó volt gróf Csáky Krisztina

ELBIDA projekt

is, Bercsényi Miklós gróf tábornoknak a felesége, aki inkább osztozott urával a bujdosás fáradalmaiban és keserüségében, mintsem hogy az osztrák kegyelmét esedezze. Azt irja róla Rákóczi titkárja Mikes, hogy: „Sokat kivánkozott szegény Magyarhonba, de az Isten az örökös hazába vitte," földi részei Zrinyi Ilona mellett várják a feltámadást. Bercsényi maga is ide kivánkozott. Felesége 7000, ő pedig 3000 piasztert adott e templomnak, amiért évenként 30 misét máig is mondanak lelki üdvökért. Bercsényi testét azonban a halálakor 1725-ben dühöngő pestis miatt Konstantinápolyba szállitani a porta meg nem engedte, igy aztán máig is a márvány tenger partján pihen Rodostóban, Konstantinápolytól délnyugatra mint egy 25 mértföldnyire. A galatai Szent-Benedek templom negyedik magyar halottja II. Rákóczi Ferencz, aki édes anyja, mostoha testvére, hős tábornoka feleségének s a későbben ide helyezett fiának Józsefnek hamvai társaságában nyugszik. Haláláról azt olvastuk Mikesnél: „Az Isten árvaságra teve bennünket és kivéve ma közülünk a mi urunkat és atyánkat 3 órakor reggel 1735. ápr. 8-án. Ma nagypéntek lévén, mind a mennyei, mind a földi atyáink halálát siratnunk kell. Az Isten mára halasztotta halálát azért, hogy megszentelje halálának áldozatját annak érdemével, ki ma megholt éret-tünk . . . Árvaságra hagy bennünket ezen az

ELBIDA projekt

idegen földön. Itt irtóztató sirás-rivás vagyon közöttünk. Az Isten vigasztaljon meg minket.“ Egy későbbi levelében, mikor Rákóczi balzsamozásáról szól, azt irja „az agya veleje annyi volt, mind két embernek szokott lenni, esze is volt annyi, mint tizenkettőnek.“ . . . .

* * *

Volt — nincs. A legigazabb ügyért több mint 7 évig folyó harcz lelke, vezére II. Rákóczi Ferencz a török alamizsnájára szoruló számüzött az emlékezeté lett. Hiába imádkozott a nép:

Amerre bujdokol erdőn, hegyen át:
Ne mossa el zápor a lába nyomát,
Avarba ne rejtse levél takaró,
Szél el ne söpörje, ne födje be hó.

Őrizze meg épen a sürü vadon,
Maradjon sugaras mindig az a nyom.
Minden kis porszeme sértetlen álljon:
Hogy jóságos Urunk vissza találjon!

A bujdosó fejedelem nem jöhetett többé vissza és most már nem bujdosik többé. Elvevé az Ur tőle ezermilliónyi vagyonát, elvevé ifju feleségét s gyermekeit, elvevé hőn szeretett hazáját s mikor már semmije sem volt, még könye, még reménye sem, elvevé életét.

A nép Megváltónak nevezé, mert mikép a Messiás, ugy ő is keblére ölelte a népet, aztán pedig szenvedett s meghalt érette. Meghalt, de feltámadott! Az ő lelke is félre lökte a sirjára

ELBIDA projekt

nehezedő kőlapot s az ő feltámadt lelke fényétől is rémülten futnak a császár fegyveres katonái, de örömmel, bizalommal sietnek felé a szabad hazáért lángoló honfiak. A lelke él, teste pihen. Az ő élő lelke vezetett bennünket a galatai templomban csendesen nyugovó testéhez. Az ő élő lelke dobogtatta meg szivünket, amikor a templom ajtón belépve nyughelyéhez közeledtünk, az a lélek, mely meg nem szünve táplálja a kebelben égő honfiui tüzet. A templom szószékéről Wosinczky Mór szegszárdi apát dörgő hangja szólt az „Istenért, Hazáért s Szabadságért“ jelszóval harczoló fejedelem emlékéről. Nem tartja összeférhetlennek — mondá a tudós apát — hogy az Istennek szentelt bolthajtások alatt földi fejedelem érdemét magasztalja, hiszen az égi fejedelem adta az erőt Rákóczinak, a Rákóczira való emlékezés tehát Isten dicsérete. Költői szárnyalásu, mélyen átgondolt prédikácziója végeztével a lazarista atyák segédletével diszmisét tartott. Szádeczky Lajos egyetemi tanár ünnepi beszéde s Gyárfás Elemér joghallgató szavalata után rövid beszédek kiséretében, de meghatottságtól eltelve helyeztük le koszoruinkat a sirt jelző latin felirásu kőlapok melletti oltárra. Koszorut tettek le a többek között Lung György városi tanácsos a székesfőváros nevében; továbbá Abauj, Baranya, Torontál, Szepes, Sáros, Zala vármegyék törvény-

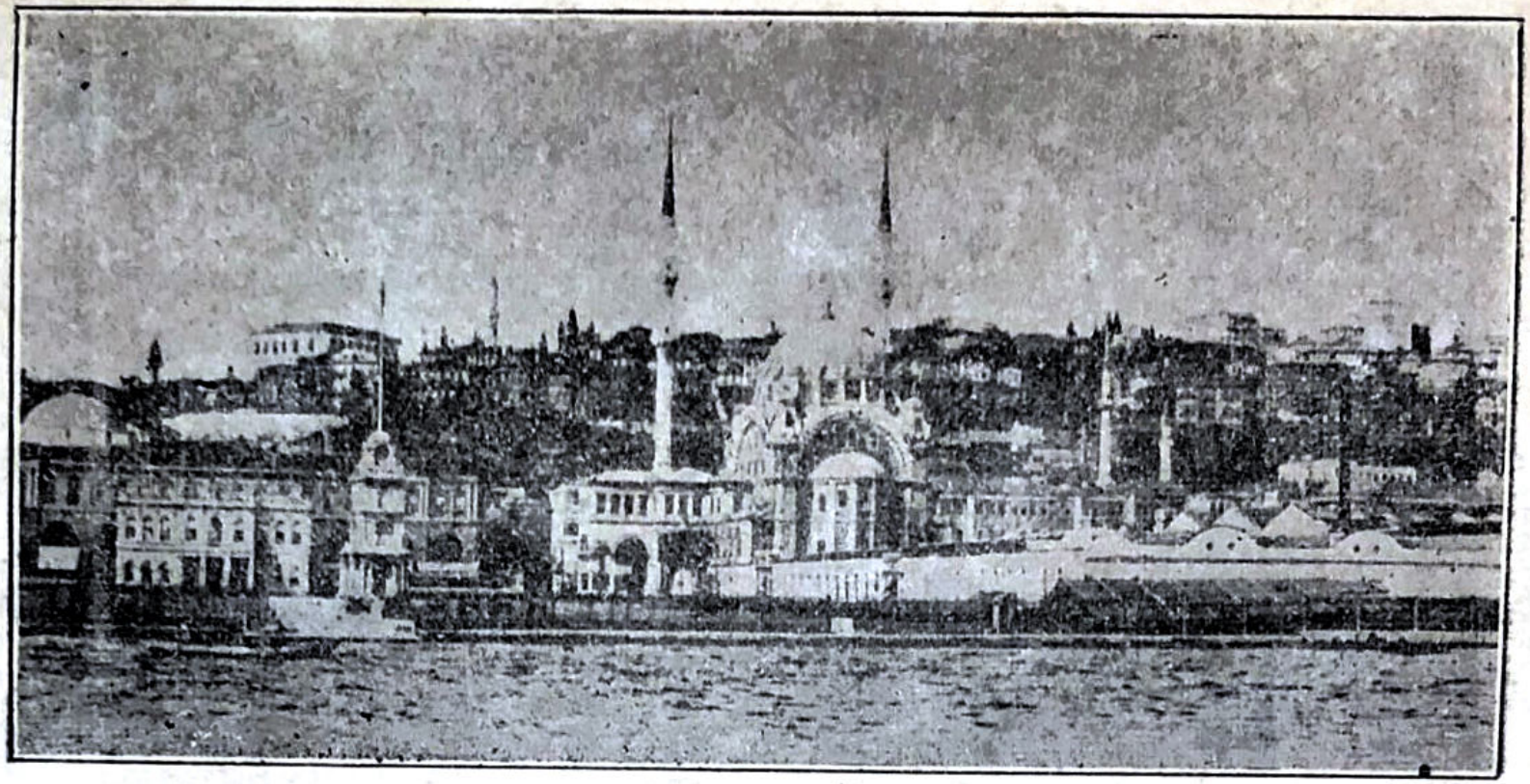

KONSTANTINÁPOLY EGYRÉSZE.

(32 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

hatóságai, ugyszintén Pécs, Kanizsa, Karczag, Sopron, Szatmár, Munkács, Pozsony, Eperjes, Zenta, Győr és Baja város küldöttei. Ott láttuk az Országos Kaszinó, a Lipótvárosi Kaszinó, az Ügyvédi Kör, a Józsefvárosi Kör és két magyar hölgy, valamint a bukaresti magyar hölgyek koszorúját is. — A sir felirat magyar fordítása a következőleg hangzik: Itt nyugszik II. Rakóczi Ferencz Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, a magyarországi részeknek ura és a székelyek grófja, ki 12 éves korában anyjától elszakittatott, a csodás isteni gondviselés rendeléséből börtönön, számkiűzetésen és az élet különféle hányattatásain át, itt nyugvó anyjának a halálban visszaadatott s a nyugalmat, melyet életében nem ismert, az Úrban megtalálta az üdvözitőnek 1735-ik évében, április 8-án 59 éves korában. — Elfogódott szivünk. Gondolkodtunk s gondolataink, érzéseink egy hangot adtak, azt kiálták: „Népünk, országunk független és szabad ne lehetne soha? Hát az volna végzetes balsorsa, hogy egéről a felhő, szivéből a bánat el ne tünjék soha? Hogy tömjéne javát, hazája szent szerelmét idegen oltárok tüzén égesse mindörökké?“

„A magyar nép Isten választott nemzete! A választott népeket, ép ugy, mint a választott embereket arról lehet megismerni, hogy sokat szenvednek. Örökségük „egy szentelt fájdalom“.

ELBIDA projekt

Ott a Krisztus, ott a próféták, ott Mózes, kinek lelke örökös fájdalomban ég nemzetéért s lángot vet mint az égő csipkebokor. De abban a lángban az Isten szól hozzá, szava mindig az, nem is lehet más: Hozd ki az én népemet a szolgaságból. Háromezer éves messzeségből zeng ez a szó hozzánk magának az örökkévaló Istennek ajkáról: Szabadság!"

„Négyszáz esztendeje imádkozunk érte. Négyszáz esztendeje melengetjük lelkünket az illuzió csalárd világánál, hogy mi alkotmányos ország vagyunk. Négy század szomoru története tesz hatalmas tanubizonyságot a kurucz tapasztalás mellett: Ne higyj magyar a németnek! Mert annyi század óta soha egyetlen törvényünket meg nem tartották, soha egyetlen igéretöket be nem váltották. S elgyengitésünkre, leigázásunkra törni soha meg nem szüntek."

Ily fajta gondolataink után száz magyar ajkról zengett a Hymnusz az örök Fejedelem a „legnagyobb cselédes gazda", az Isten trónja felé. A franczia papok nem tiltakoztak az ellen, hogy a magyar sziv fohásza a szentelt falak közt zendüljön fel. Azt hiszem, hogyha szóval, vagy máskép akarták volna megakadályozni, akkor is elénekeltette volna mindnyájunkkal a rajtunk erőt vett magasztos érzés. A zarándoklathoz tartozó barátok s a felsőbb rendben levő katholikus papok ép oly lélekkel énekeltek,

ELBIDA projekt

mint a legutolsó kálvinista . . . Istenük bizonyára azt sem tudná nekik bünül betudni, ha a hazai templomokban énekelnék el!

Jelen voltak a gyászszertartáson gróf Széchényi pasa vezetése alatt a konstantinápolyi magyarok is, de kevés számmal, mert mig Bukarestben feltünően nagy a magyarok száma, addig Konstantinápolyban már feltünően kevés.

Megható jelenség volt a konstantinápolyi magyarok közt egy, a padok mellett sirdogáló anyóka. Egyszerü, szegényes, de tiszta fekete ruhája, fekete fejkötője s az ősz fürtökkel környezett megnyerő arcza feltünővé tette az ünnepélyesen öltözött társaságban. Megtudtam tőle, hogy 1849-ben menekült ki Konstantinápolyba férjével, egy honvédtiszttel együtt. — Kérdezősködéseinkre panaszkodott szegény, hogy most már egyedül áll, férje, gyermekei elhaltak s a mult héten égett le harmadszor. Hamarosan gyüjtést rendeztem számára, amit ugyan nem várt, nem kért, de amit magyar testvéreitől mégis hálás köszönettel fogadott.

ELBIDA projekt

IV.

Konstantinápoly az ellentétek városa. Látogatás a régi szerájban, valamint a Dolmabagcse és a Begler-bég nevű császári palotában. Aja Sófia, Ahmed és a Bajazid szultán mecsetje. Török fürdő.

„Már háromszor égtem le“ — mondá a pártfogásunkba vett nő. Hát az nem csoda, mert Konstantinápoly nagyrésze fából épült. Lehet ennek oka az eghajlat enyhesége, mely nem teszi szükségessé a hideg ellen erőteljesebb védelmet nyujtó kőfalat, de ettől eltekintve ugy tudom, hogy a törököknek vallása irja elő a faházakban való lakást, talán azért, hogy e földi életet annál inkább tekintsék csak átmenetinek a tulvilági életbe. Kétségtelen, hogy valami különös oka lehet a házak fából épitésének, mert kő volna itt elég és mégis az egyemeletes ház épp ugy, mint a négy emeletes, fából való s tekintve, hogy Konstantinápoly la-

ELBIDA projekt

kóinak száma egy milliót meghalad, ellehet képzelni, hogy mennyi fa van e városban ház alakjában összehalmozva s el lehet képzelni, hogy mily veszedelmes tüzesetek támadhatnak itt az egymással összeépitett házak miatt. Ha egy ház lángba borul, szó sincs róla, hogy az megmeneküljön. Ki van számitva, hogy egy-egy ház lebontása mennyi időt vesz igénybe. Kevés időről van szó. A tüzoltó parancsnok azután a tüz milyensége szerint megállapitja, hogyha például egy óra alatt szednek szét egy házat, egy óra lefolyása alatt a kigyult háztól hányadik házig fog terjedni a tüz, azt a házat aztán mikorra rákerülne a „veres kakas“, a katonailag szervezett tüzoltóság egy-kettőre szétszedi. A közbül maradt 8—10 vagy több ház aztán elpusztul, de hát kicsire ők nem néznek, fő, hogy a tüz hatalmas arányban való továbbterjedése meglegyen gátolva.

Konstantinápoly különben az ellentétek, a változatosságok városa. A Bosporus és az Aranyszarv vize sik, a mellékén épült Konstantinápoly pedig annyira hullámos, hogy több utczáján a nagy emelkedés miatt lehetetlen a kocsi közlekedés. Az ily utczák aztán lépcsőkkel vannak ellátva. Látni márvány palotákat, óriási méretü templomok közelében csekély értékü házikókat. Az utcza nyüzsög, mint a hangyaboly, a házak közé beékelt török temetők pedig csendesek,

ELBIDA projekt

elhagyottak, csak a sirok közt felnyuló cziprusok sötétzöld lombjai susognak, bólingatnak. Csendesek a kávéházak is és egyszerüek. Jobbadán a kávéház előtt az utczán kar nélküli, alacsony, durva szalmafonásu székeken üldögélnek a fezes vagy a turbános alakok. Néznek maguk elé 's nagyokat szivnak czibukjaikból, aztán még nagyobbakat hallgatnak rá. Nálok csak az az embertársuk hallgatagabb, kinek ajkát a halál szellője csókolta meg. Láttam Konstantinápoly utczáján ilyet is. Nem volt czifra temetése, forgós, bársony talárba bujtatott lovak üveg batárban nem vitték az elköltözöttet. Négy ember vállán haladt tovább a koporsó, de nem lefedve, mint nálunk, hanem fedél nélkül, nyitva, ugy hogy a megsárgult arcz leplezetlenül nézett az ég felé. Koszoru, virág nem volt rajta egy darab, egy szál sem, valószinüleg hogy itt nem szokás temetésnél használni ugy, mint nálunk, pedig ez az Istenben boldogult nem valami szegény, elzüllött egyén lehetett; legalább arra engedett következtetni az a körülmény, hogy koporsóját 6—8 fekete kaftános, magas süvegü pap kisérte, már pedig több mint bizonyos, hogy a papok zsákja törökországban ép oly telhetetlen, mint aminőnek nálunk tartják.

Ezüst szerszámos telivérek üveges hintóval robognak s utánok kiséretül lovas eunohok, őrködve a hintóban ülő virágszálakra, a hárem

TÖRÖK KÁVÉHÁZI JELENET.

(38 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

hölgyekre. A tüzes lovak mellett földig megterhelt hátu szamarak s öszvérek a robogó kocsikra ügyet sem vetve ballagnak hajcsárjaik előtt. Nyugodt, de ruganyos léptekkel halad négy fekete ember a hordszékkel, amelynek ablakán át kivirit a veres bársony ülés. Valami pasa alkalmatossága. Egy figyelmes arab, amint látta, hogy nézzük a hordszéket, azonnal ajánlotta lovát, hogy arra üljünk fel, hogy azt béreljük ki. Kostantinápolyban ugyanis sokféle a jármü; már fentebb említést tettem a hordszékről; aztán lehet közlekedni csolnakkal, hajókkal, a fiakkerek szinte röpitik az embert, lovaik annyira tüzesek, hogy a legmeredekebb utczákon is felvágva mennek. A lóvasuti lovak már gyengébbek. Azonban az utczasarkokon felnyergelve álló s utasra váró lovak annál kedvesebbek. Nem szükséges, hogy jó lovas legyen az, ki rajtok lovagolni akar, a ló ugyan gyors ütemben indul el, de korlátozva van, mert gazdája a zabolát fogva folytonosan mellette szalad. Lehet, hogy nem is annyira a lovas épségét féltve, mint inkább lovát, hogy a lovagló végkép el ne lovagoljon vele. Mi fiakkereket vettünk igénybe.

Hosszu kocsisorral indultunk szállodáinkból a Perából, a Londonból s a Royalból az Aranyszarv hidján keresztül a régi szerájnak, a régi szultánok palotájának megtekintésére, ahova való

ELBIDA projekt

bemenetelünket különös császári kegy engedélyezte.

A hullámok felett magasan álló földnyelvecskéről nézi a régi szultánoknak ez a palotája a Bosporus, az Aranyszarv és a Márványtenger összeölelkezését. A tengerhez a legközelebb eső csucson páratlan kilátást nyujtó márvány kioszk áll. Az ázsiai part felé nézve teljes képét látja innen az ember a hegyoldalba épitett Szkuttari városnak, a hajdani hires Efézusnak. Ha lenézünk, ott látjuk alattunk ringani a Bosporus vizén a különféle nemzetiségü kisebb nagyobb hajókat, balra az Aranyszarv vizen keresztül Konstantinápolynak Pera s a felett Galata nevü negyede emelkedik, jobbbra a Márványtenger s ebben, mint egy-egy óriási hal kiemelkedő teste, homályos körvonalakban látszanak a Herczegszigetek. Valóban fejedelmi kilátás! — Alig tudtunk megválni tőle, amikor a belső szobákba kellett vonulnunk, hogy ott a szultán jóvoltából rózsamézet s fekete kávét izleljünk meg. A kellemes izü, de émelygősen édes szőrp és a gyenge, de „zacczos“ fekete kávé és Desseffy Arisztidnek a szultánra franczia nyelven mondott felköszöntője után valódi szultán czigarettát sziva igyekeztünk a palota udvarnak a város felé néző részébe, hol jelenleg a fogoly hárem hölgyek vannak. Ódon, erőteljes, rostélyos ablaku palota ez, középen toronnyal. Csak egy részét láthattuk, természe-

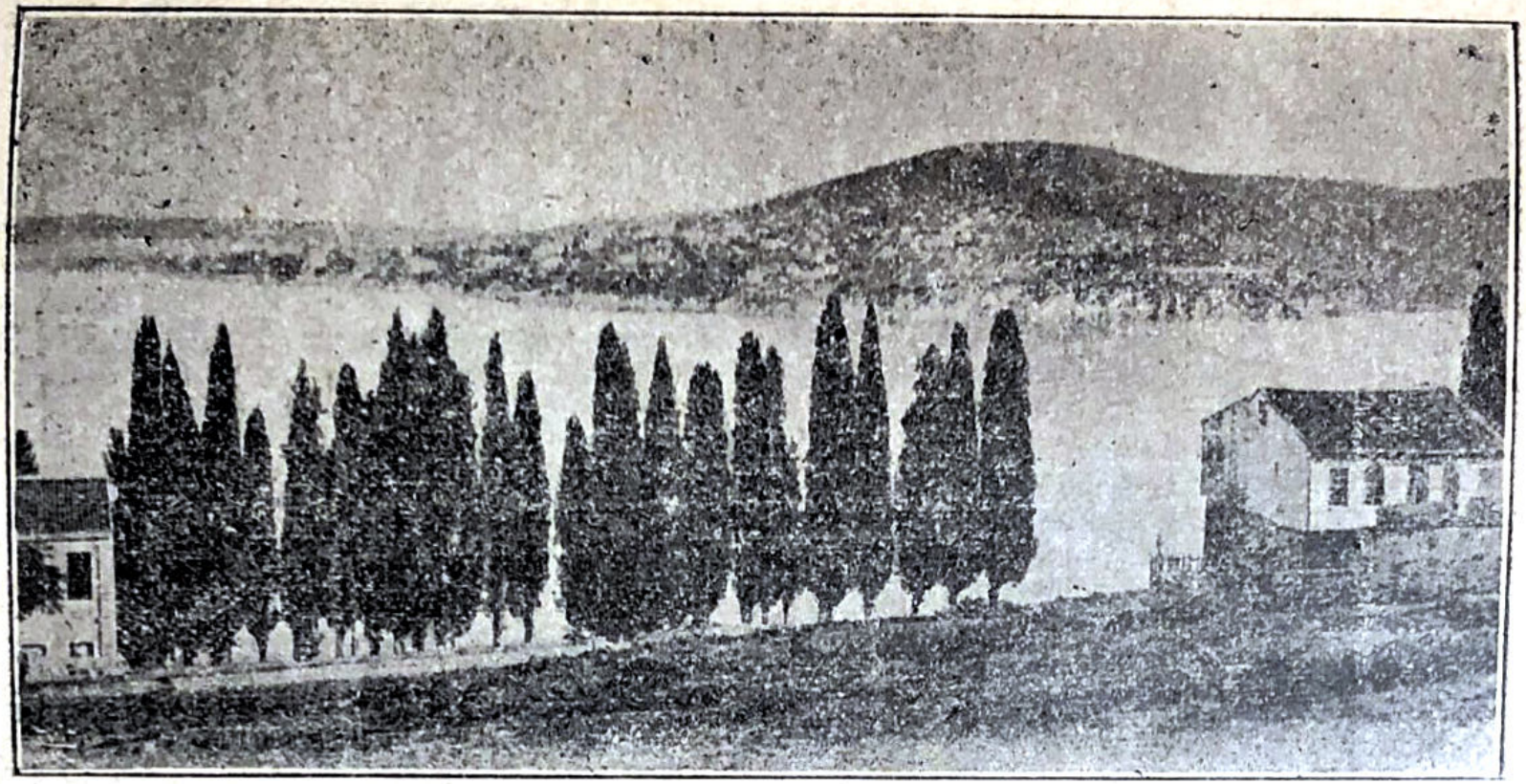

A HERCZEGSZIGETEK.

(40 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

tesen azt, ahol nők nem voltak. Több lépcsőn egy terraszra jutottunk fel, amely ajtó nagyságu fehér márvány lapokkal volt fedve s a város felé eső részén egy kupolás trón emelvény állott. Itt üldögélgetett a szultán, előtte pedig a terrasz közepén levő fehér márvány medenczében fürödtek a hét országból összeszedett hölgyek kiválasztott legszebbjei. Mi azonban már csak az üres medenczét nézhettük, aztán meg a trón jobbfelőli részén levő pihenőt. Mesébe illő szoba ez, melyekből apróbb fülkék nyilnak, ahonnan a város és a tenger felé tekinthet az ember. Mi inkább az aranynyal átszőtt, dagadó, selyem diványokat vettük szemügyre. Ezek tanusiták, hogy nem közönséges halandó töltötte e kioszkban kellemes óráit. Régen volt az! Változott a világ. Hajdan remegve állottak e paloták udvarán az országok sorsát szivökön viselő követeink, nem tudva, hogy nyernek-e a szultánhoz bebocsáttatást, nyernek-e hazájok számára segélyt és hogy nem marad-e ott fejök. Mi nyugodtan, bátran ültünk egyik divánra, aztán a másikra, tapasztalgatván, hogy melyik a puhább.

E pihenő kioszk legértékesebb kincseinek, a hölgyeknek csak hült helyöket nézhetvén, az egykor meleg, derüs, de most már üres fészekből odamentünk, hol a drágaságok még ma is garmadában állnak.

A szultán hadsegéde sorfalat állott fekete

ELBIDA projekt

őrök közt vezetett be a kincstárba. Üveges szekrényekben tálakkal állottak ott a drága kövek és gyöngyök, mintha csak a mesebeli király kincses házában lettünk volna. Még az aranyból vert trón is előttünk állott behintve rubinnal, smaragddal. A persa trón volt, amely 1514-ben került a szultán birtokába.

Hosszura terjedne az itten felhalmozott rengeteg kincsnek, a gyémántokkal s a drágakövek legnemesebbjeivel kirakott fegyvereknek, kelyheknek, disztárgyaknak s a szultánok öltözetének leirása s még sem lehetne teljes képet nyujtani a forgalomtól ide rejtve levő kincsről. Minden elhalt szultánnak e helyre kerül a diszruhája, egy egy bábura, aztán ugy sorakoznak egymás után mint ahogy a szultánok a trónon váltakoztak. Egynek egynek turbánja forgóját, vagy övében a tőr markolatát vagyont érő drágakövek diszitik.

A régi szerajból, miután megtekintettük még a császári könyvtárat, mely egy kis szobából áll s legnagyobb részben a koránnak, vagyis a török bibliának különbféle időben irott példányaival van tele, a Bosporus európai partján tündöklő „Dolma-bagcse“ nevü császári palotához kocsiztunk, amelynek aranyos kapuja császári kegy folytán nyilt meg előttünk. Ugyszintén császári kegy nyitá meg a „Begler-bég“ nevü császári palotát az ázsiai parton, hova nyolcz fehér inges evezős császári csolnakokon

ELBIDA projekt

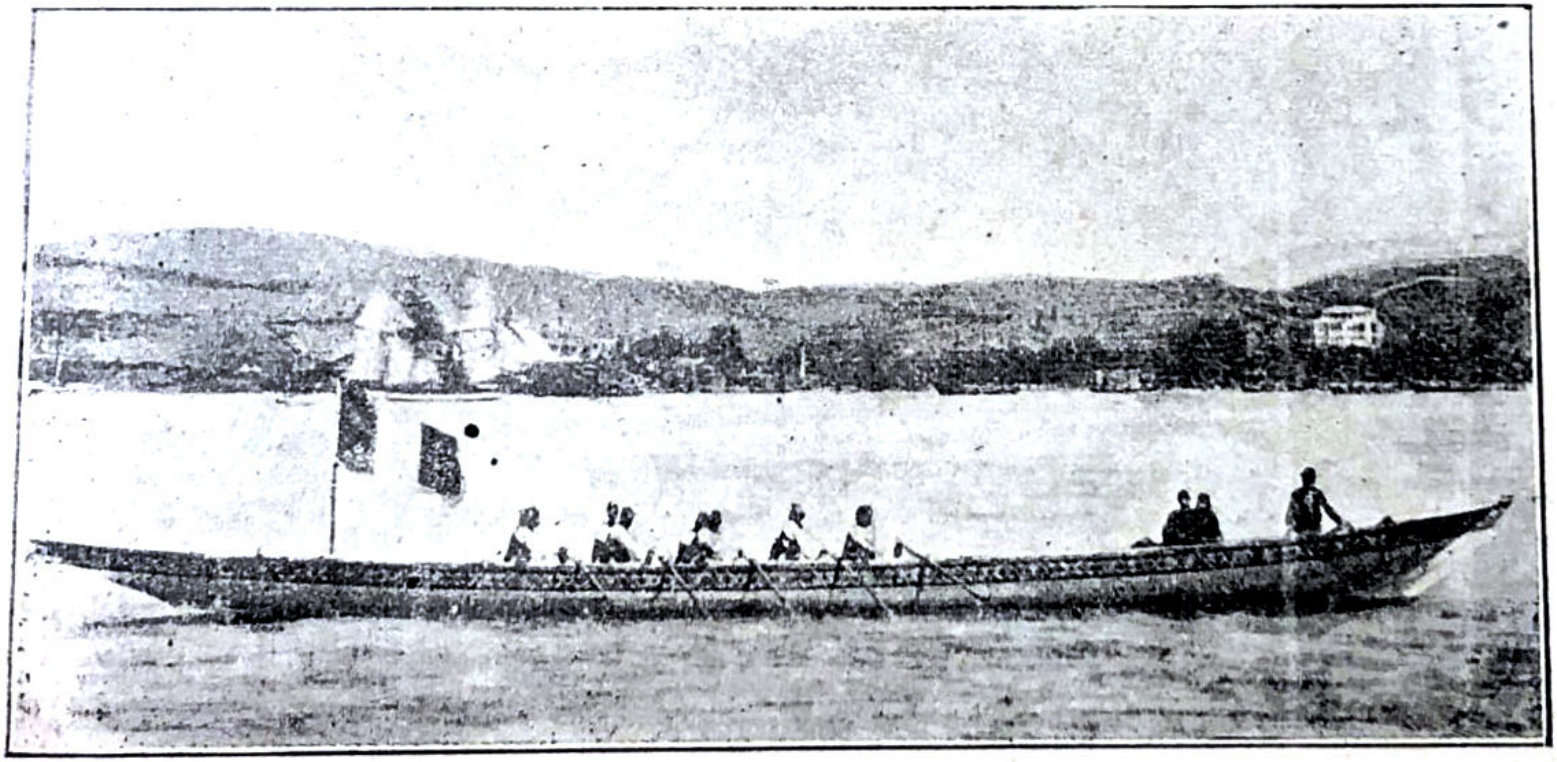

CSÁSZÁRI CSOLNAK A BOSPORUSON.

(42 oldal)

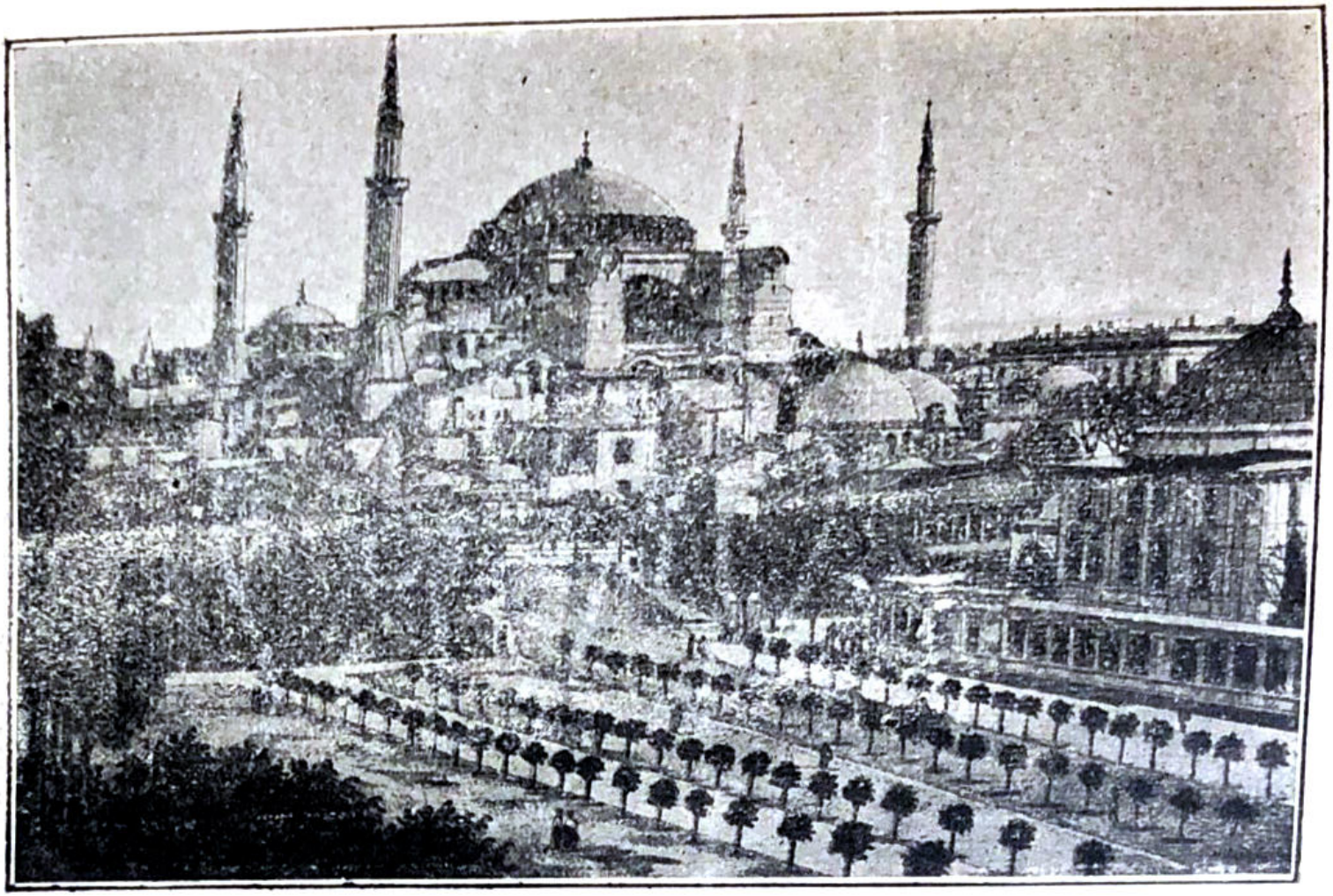

AJA SÓFIA MECSET.

(43 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

vitt át bennünket. Mind a két palota mellett eltörpülnek az ezeregy éj mesebeli tündér paloták. A „Dolma-bagcse“ európai stylben, a „Begler-bég“ palota pedig török-mór stylben épült. Az utóbbi tulajdonképen hárem, de jelenleg lakatlan, ép ugy, mint az előbbi. A „Dolma-bagcse“ lakatlansága abban a szomoru emlékben leli magyarázatát, hogy ennek a palotának alabástrom fürdő szobáját festé be pirosra az 1876 ban detronizált Abd-ul-Azisz szultánnak saját kezeivel kibocsátott vére.

Sokat irhatnék a mecsetekről, azaz a török templomokról, amelyekben a keleti épitészet ereje, izlése domborodik ki. Ilyen a görög császárok által 530. körül épitett „Aja Sófia“ amelynek bolthajtásait 117 márvány oszlop tartja. Az oszlopoknak jórésze valamelyik görög isten tiszteletére emelt templomból zsákmányoltatott el.

Bal templomából 8 porfir oszlop, az ephezusi Diána templomból pedig szintén 8 zöld oszlop került ide. Ezeken kivül márvány s gránit oszlopokon nyugszanak a boltozatok, amelyek alatt egykor a görögkeleti patriárkák adák az áldást a szent sirért harczolni menő keresztesekre s amelyek alatt ma a meztelen lábu mohamedánok dicsőitik Allah-t s Mohamedet, az Alah prófétáját. Mohameden kivül prófétának tartja az izlam Ábrahámot, Mózest és Jézust is, de Mohamed a legnagyobb és legfőbb próféta.

ELBIDA projekt

Mohamed erkölcsi tételei közt különben sok nemes található, igy a többek közt: szeressétek szüleiteket s felebarátaitokat s meg ne csaljatok senkit. Adjatok alamizsnát nyiltan és titokban. Minden imádságnál többet ér az, mondja Mohamed, melyet az ember saját házába rejtezve végez, hol senki sem látja más, mint Allah.

Merész szó az, felületesen, erős alap nélkül kimondott állitás, hogy a törököket vallások teszi tönkre. Nem a vallásban van a hiba, nem Mohamed tanai teszik lehetetlenné a török nemzet előhaladását, hanem épen az a körülmény, hogy a mozlimek a vallás parancsolatait nem tartják be.

Nem az izlamban van a baj gyökere, hanem a mohamedánok gyarlóságában. A lényegből átmentek a lényegtelen formaságokra és a formaságokhoz való ragaszkodások oka maradiságoknak.

Az elé szabott időben mosakodást végezni, aztán meg imát s már akkor biztositva van a talvilági gyönyör, véli a török, hogy aztán minél könnyebben lerobotolhassa imáját — ugy hogy mások is lássák — sűrűn következnek egymás után a templomok s mellettök a csurgó kutak, ahol a mosakodást végezni lehet.

A négytornyú „Aja Sofiá“-n kivül van Konstantinápolyban még vagy 900-ra menő kisebb-nagyobb mecset, melyek közt a hattornyu „Ahmed“ mecset a legnagyobb. A legdiszesebb

ELBIDA projekt

a 72 méter magas kupolájú Sulejman mecset, melynek keleti oldalán nyugszik a nagynak nevezett Szulejman szultán kedves feleségével, a Magyarországból rabolt Roxelánnal.

Bajazid szultán mecsetjének udvarán ugy turbékolnak, ugy veszik körül rajként a buzát szóró látogatót a galambok, mint Velenczében a Szent Márk-téren. A monda szerint egy pár galambtól származott a Bajazid szultán mecsetjének galambserege. Nagy, hosszu zarándokutról érkezett egy rezgő szakállu vén Konstantinápolyba, mondja a mese s ép akkor borult le Bajazid mecsetjénél, hogy hálát adjon Alláhnak, mikor a nagy szultán ájtatosságát végezve, elhagyni készült a templomot. A naptól égetett arczú, ezüst szakállu kegyes zarándok ájtatossága nem tünt volna fel az uralkodónak, hiszen temploma gyakori pihenő helye a zarándokoknak, de feltünő neki a zarándok melletti kalitka s az abban csókólózó két madár. Talán nem is neki tűnt fel, hanem Zulejkának, Bajazid 365 felesége legszebbjének, a méz ajkunak, Bajazid kegyenczének. Nem látott még galambot Zulejka soha, sem Bajazid, egyikök sem látott még madarát csókolozni. Nézte hát Zulejka a csókolózó galambokat, nézte bámulattal s szivecskéje elkezdett dobogni s aztán ráforditotta két szemének égő gyémántját urára, a hatalmasra, Bajazidra s nézett reá ugy, ahogy csak Zulejka tudott

ELBIDA projekt

nézni. És a nagy szultán megértette a tekintet szavát. Megvárta mig a vén zarándok elvégzi hálaadását, várt türelemmel, pedig sokáig kellett várnia, mert a zarándok szent ember volt s nagyon bele mélyedt imádságába, megzavarni pedig az imádkozót még a szultánnak sem szabad. Végre mégis bevégződött az ima, s Zulejka kérő szemével a szultánnak pedig parancsoló szavaival találta magát szembe a rezgő ezüst szakállu zarándok. „Add át a madarat s kérj érte amit akarsz“ szólt Bajazid. „Vedd el mindenemet s ha az kevés, életemet is,“ szólt a zarándok, „de madaraimat nem adom.“ Valami nagy történet csatolta egymáshoz a zarándokot s a galambokat. Nem is vált volna meg tőlök, ha Zulejka nem kezdi kérni, a Zulejka kérésének pedig ellent állani lehetetlen volt. „Át adom hát“ -- szólt végre a zarándok, de tégy igéretet, óh, fejedelmek, fejedelme, uralkodók legnagyobbja, hogy megőrzöd kedves állataimat s maradékait megőrizted maradékaiddal.“ És Zulejkának, a méz ajkunak, hogy örömet szerezzen Bajazid, a nagy keresztyén üldöző, fogadást tett, hogy a csókolózó madarakat, a galambokat védelmébe veszi. S a galambok szaporodtak, mert egynek leölése is szigoruan meg volt tiltva s ma már a Bajazid által hagyott alapitványból élő galambok ezrei turbékolnak a mecsetek párkányain s csókolóznak vidáman, mit sem tudva arról, hogy ki volt Bajazid s Zulejka, a mézajkú.

ELBIDA projekt

Megemlitésre méltó a török fürdő is. Leirom ugy, a hogy ezt nekem az örökké mozgó, mindenütt jelen való uti és laktársam Simon Aladár mérnök elmesélte, mert ő arra is reá ért, hogy olyan helyeket keressen fel, a milyeneket mi nem értünk rá megnézni. A többek közt kiszimatolt a házak rengetege közt egy valódi török fürdőt is s aztán meg is tapasztalta.

Az öreg Bóni bácsival, a dragománnál ültem kocsiba, mondá a mérnök s pár percz mulva már hangos ostorpattogás között őrült sebes vágtatással rohant a kocsi a magas Péráról a legmélyebb Galata felé, teljesen ismeretlen utakon, számtalan ki be kanyarodás után végre közel a tengerparthoz, az uj hidtól keletre egy elég gyanus kinézésü ház előtt állottunk meg.

— Csak nem ebbe a piszokfészekbe akar bevinni? — kérdém az öreg vezetőt s akaratlanul is a zsebembe kezdtem tapogatni, lehet, hogy a pénzem féltettem, vagy arról akartam meggyőződni, hogy a revolverem helyén van-e.

Végre elhatároztam, hogy követem az öreg Bónit, ki az én töprengésem alatt már a kapuban nagy lármával adta tudtul a tarka lepedőben, és papucsban ácsorgó fürdőlegényeknek, hogy nyissák ki a diszhelyiségeket, mert egy frank ur jön fürödni. Megjegyzendő, hogy az intelligens idegen neve Konstantinápolyban: „frank“.

ELBIDA projekt

Amint beléptem a kapun, mindjárt eltünt a ház gyanus jellege és benn elég diszes és tiszta folyosón vezettek egy homályos lépcsőházig, honnan vagy 40 lépcsőn felfele haladva ismét világos folyosóra kerültem, melyből egy keleti kényelemmel berendezett, kerevetekkel, szőnyegekkel és sálokkal dúsan felszerelt kis terembe jutottam, hol két fürdőlegény és egy felügyelő forma azonnal vetkeztetésemhez fogott. Pers.e, némi zavarral engedtem át magam ezen szokatlan udvariasságnak. Hamar elkészültek velem s mikor öltözetemből teljesen kihámoztak, egy pár diszes, gyöngyökkel és aranynyal kihimezett papucsot húztak a lábomra és vagy három, tarkábbnál tarkább sálba burkoltak, a fejemet pedig szép persa sállal csavarták körül, aminek megtörténte után a felügyelőnek látszó férfi tapsolni kezdett. Ajtó nyilott a tapsra, amelyen át szűk sötét folyosóba kisértek, melynek végén ismét egy hosszu levezető lépcső volt. Két fogdmeg vezetett le s egy elég tágas terembe értünk, hol elszedték diszes papucsomat és fekete bőr papucsot adtak helyette. Megfosztottak a diszes keleti gyapju sáloktól és tarka, bolyhos lepedőkbe burkoltak s aztán igy ujonnat átöltözve vezettek keresztül a termen egy kis fölkébe, hol ismét toalettet váltattak velem. Bőr papucsomat két, magas lábon álló fa talppal cseréltek ki, amit csak

ELBIDA projekt

egy lábfejszij tartott a lábon és ezzel a fa papucscsal ama bizonyos fülkébe vezettek, melyet minden igaz hivőnek, meg hitetlennek is használni kell, mielőtt a fürdőt igénybe venné. A fülkében töltött időzés után ismét uj, de most már egész vékony, piros, zöld és sárga csikos lepedőbe burkoltak és tapsoltak megint, mire két fürdőlegény karon fogott, a harmadik pedig mosolyogva ügyetlenségemen, mutatni kezdé, hogy miként lépkedjek az előttem eddig teljesen ismeretlen és meglehetős alkalmatlan lábműben s végre erőteljes támogatások mellett nagynehezen bejutottam az oly várva-várt török fürdőbe, hol már két vendég keleti nyugalommal élvezte a török fürdő sajátságait.

Nagy volt a meglepetésem, amint keresni kezdtem a fürdéshez való vizet és nem találtam. Jelekkel is értésére adtam az örökké mosolygó szolgáknak, hogy én fürdőt keresek és ők kézzel-lábbal igyekeztek megmagyarázni és bebizonyitani, hogy épp abban vagyok, amit keresek.

A török fürdő képe a következő:

Körülbelül az az alakja és nagysága, mint a budapesti Császárfürdő tükör termének, de a falak tiszta fehér márványból vannak és az oszlopok is. A terem közepén s ahol ami fürdőinkben a nagy bazin van, ugyanolyan alaku, de nem lemélyedés, hanem emelkedés található, melyre lépcső vezet fel és nem magasabb, mint amilyen

ELBIDA projekt

mély szokott lenni a bazin. Ez az emelkedett hely is fehér márványból való. A felületén igen diszes szőnyegekkel és párnákkal elkészitett heverő helyek vannak. Ez az ugynevezett: „izzasztó," mert ez az emelkedés füti a diszes kupolás termet, melynek tetején mákfejhez hasonló alaku ablakocskák vannak szines üvegbetétekkel, melyeken át a beszürődött napsugarak a szivárvány minden színében mutatják a csoszogó, heverő alakokat, ugy, hogy a tarka török lepedők elszintelenednek eme pazar szinvegyülék között.

Az emelvénytől az oszlopokig még körülbelől vagy 2 méter széles térség van. Az oszlopokon tul pedig lépcső emelkedik a falig, mintegy 3 méter szélességben. A terem 8 szegletes s minden szegeletből kellemes, tiszta, hideg forrás csörgedezik egy diszes faragványú fehér márvány kagylóba, melynek szélén aztán mintegy vizesés hull alá. Minden ilyen forrás mellett jobbról, balról ülésre alkalmas márványlap pihen s az emelvényen jól kiizzasztott pasasok ide ténferegnek magukat felfrissiteni. A kutacskákból kifolyó vizek, mint fehér kigyó, fonják körül az izzasztó emelvényt. Amikor ez emelvényen eléggé élvezett az ember, annyira, hogy a nagy hőségtől elkábul, a kut mellé telepszik s kezdetét veszi a mosdatás, mely emlékeztet ami frotirozásunkra. Megjelenik két mar-

ELBIDA projekt

kos legény egy nagy ezüst tállal, mely szinig van hófehér szappanhabbal, ebben pedig egy nagy, lófark alaku kókuszhánesot forgat az egyik legény, a másik pedig szőrkesztyüt huz mind a két kezére. Az első legény minden tiltakozás ellenére ráboritja a kókuszhánesot az ember fejére és roppant gyorsan elkezdi azt a fej, majd az egész test körül forgatni, kellemes csiklandozásba hozva a testet, a kesztyüs atyafi pedig két kézzel oly ügyesen fog a csutakoláshoz, akár csak egy kiszolgált huszár s megdolgozza a deliquenst a fejétől kezdve le egészen a bába-ujjáig, ugy, hogy kipirul, mint a főt rák. Végre kis csészékkel leöntözgetik az embert, mikor is ujra felhangzik a taps s arra ölbe kapják s viszik a tus-szobába s négyféle langyos zuhany alá állitják és a zuhanyozással egyidejüleg elég kellemes massirozásban is részesitik. Az ujabb tapsra a szomszéd helyiség ajtaja kinyilik s ledobatják az ember lábáról a papucsot s egy szőnyeges teremben találja magát a fürdőző, hol ujabb szolgák fognak a törüléséhez és pedig olyformán, hogy minden egyes testrészét más és más lepedővel csavarják körül, illetőleg csak s testhez nyomogatják a lepedőket és mihelyt megnedvesedik, azonnal ledobják hogy másikkal kezdjék a száritást. Egy ily törülközéshez legkevesebb 14, 16 lepedőt használnak fel, mely mind olyan bolyhos, mint az ugynevezett török-

ELBIDA projekt

törülköző. Végezetül előkerül a fekete bőrpapucs s jönnek ismét a tarka sálok. Külön darabot csavarnak mindegyik lábra, másikat a derékra, a mellre, meg a karokra, külön darabot a nyakra és a fejre, a szükséghez képest nem is csak egyet, ugy, hogy csakis a szem marad szabadon. Taps hangzik és megindul a menet azon az uton, ahol a bejövetel történt. Az öltöző szobában egy kerevetre fektettek le és a sok sál tetejére még szőnyeggel is betakartak s egy sok szegletes kis török asztalt tettek elébem egy csésze fekete kávéval és egy török pipanak a csutoráját igyekeztek számba dugni.

Ha kiváncsi megtudni valaki, hogy mibe került a papucs — és a sálfürdő, mert igazi fürdésről szó sem volt, elárulom a jövőben való miheztartás végett, hogy négy medzsidjé-be, azaz a mi pénzünkben kifejezve körülbelől 15 koronába. Az öreg Bóni feivilágositott aztán, hogy a bennszülötteknek nem ily drága a fürdőzés, mert ennyi czeremóniába s előzékenységbe csak a külföldi urak, s frankok részesülnek.

ELBIDA projekt

V.

Utra kelés kis Ázsiába. Skuttaritól — Izmidig a bogdádi vasuton. Izmidben magyarokra akadunk. Thököly sirját megkoszoruzzuk. Vissza térés Skuttariba Guyon Richard sirjához.

Konstantinápolyba létünk harmadik napjának reggelén társaságunk nagy része az ugynezett Herczegszigetre hajózott ki, hogy a konstantinápolyi előkelő társadalom tündérkertnek állitott mulatóhelyét megszemlélje. A magam részéről fontosabbnak tartottam a Herczegszigetek látványosságainál a Thököly sirjának felkeresését. Mozgalmat inditottam tehát, hangoztatva, hogy elébb való a honfiui kegyelet adójának lerovása, mint a Herczegszigetek ősi fái alatt kocsikázó délnökben való gyönyörködés. Felszólalásomnak eredménye is lett, ugy, hogy bár a többség a Herczegszigetekre való menést határozta el, addig tizenégyen a kisázsiai izmid felé Thököly sirjához indultunk.

ELBIDA projekt

Október 15-én már korán reggel az Aranyszarv hidján voltunk. Akkor ébredezett a tengeren az élet. A nappal összefüggő hid még szét volt nyitva, hogy a hajók az Aranyszarvból kimehessenek a tengerre. Mint méhek a kaptárból, ugy igyekezett kifelé a sik tenger felé hajó hajó után, csolnak csolnak után. Egyik másik hajon még akkor kezdték a munkát az induláshoz való előkészülethez. Hatalmas evezőket erőteljes mozdulatokkal meritettek a matrózok a hullámokba, mások a vitorlákat siettek kifeszíteni, némely gőzösnek meg már megérkezését jelezte a kürtőjének rekedt és mégis átható üvöltése. A félhomályból mind tisztábban emelkedtek ki a hivatásokra induló vizi járművek s rajtok az emberek, ugy hogy, mikorra a mi gőzösünk is megindult, a felkelő napnak a Bosporus hullámaiba vágódó sugara ezüst szalaggá szövődött.

Kisázsia „Haidár pasa“ állomása felé siettünk, hogy onnan a hajdan hires Nikodémiába a bagdadi vasuton tegyük meg kegyeletes utunkat. A világitó Leader torony mellett evezve kevés idő alatt elértük az ázsiai partot, ahol igazolványaink bemutatása után elég kényelmes vasuti kocsiba helyezkedtünk el. A tenger partján szalad a vasuti sin, gyakran alig 30—40 méternyire a haboktól. Vihar alkalmával aggódva néztük volna a partokat harsogva ostromló

ELBIDA projekt

hullámokat, de a vihar most valami más tájon járt, ugy hogy alig-alig dobott a viz a partra egy-egy fodrot. Az ég kék volt s a tenger is kék és sima, nyugodt, mint a lelkiismeret. A Herczegszigeteken tul a messzeségből a hóval fedett ázsiai Olympus ragyogott felénk. A vonat épp ugy rázott bennünket, mint idehaza némely viczinálison, de a a vonat menti részletek ujak és meglepőek voltak előttünk.

Hozzá vagyunk szokva, hogy az elmaradottságra azt mondjuk „ázsiai állapot.“ Annál inkább megleptek a körülbelül négy órai vasuti utunk alatt látottak, különösen a gondos földmivelés. A földek, amelyeken vonatunk áthaladt, a tenger közelsége miatt bizonyára nem szűkölködnek esőben és mégis, hogy a beköyetkezhető szárazság készen találja a lakosokat, majdnem minden parczella földön ló által hajtható vizemelő gép volt, a melylyel szükség szerint a növényzetet táplálni lehetett. Gondosan művelt területek, veteményes kertek, olajfa s gyümölcsligetek s mézédes hüvelyknyi nagyságu bogyókat termő szőllők között vitt utunk. Közbe-közbe nyaralók, pasák rácsos ablaku kéjlakai maradtak el mellettünk a zöldelő cziprusok árnyékában. Ez alatt az éghajlat alatt már kétszer vetnek évenkint. A gabona learatása után jó a borsó, répa, bab, káposzta stb. vetése. Nem annyira a törökök szorgalmas munkásságát tanusitja ám

ELBIDA projekt

az itteni kertészkedés, hanem az örményekét.

Amint Gebzéhez, a Nikomédes, Bithynia királya által a Kr. előtt 264-ben épitett hajdani hires városhoz közeledtünk, dragománunk, azaz tolmácsunk, a nagy Hannibál sirjára figyelmeztetett bennünket. Thaly Kálmán 1889-ben a „Századokban“ igy ir e helyről: „A gebzei várromok tündéri fekvésén és történelmi nagy emlékén menet is, jövet is leirhatatlan érzelmekkel merengtem. Ezt a romot ugy nevezik ma is, hogy: Hannibál sirja. Tőrténelmileg igazolt tény hogy midőn a karthágói világhóditót háládatlan hazája, Rómával békét kötvén, számüzte, a nagy hadvezér Róma boszuja elől Prusias bithyniai királyhoz menekült s ez Gebze várát, itt a tengerparton, adá neki lakásul. Azonban Róma keze idáig is elért, nem sokára itáliai hadi hajók, osromló légiók vevék körül a várat és Hannibál hosszu ostromot kitartott védelem után, nehogy élve essék ellensége kezébe s Rómában diadal szekér előtt megalázva hurczolják, megmérgezé magát. Eltemették a várban, melynek boltjai később ráomlottak sirjára“.

Csodálatos véletlene a sorsnak, hogy e hegyes-halmos partvidék annyi bujdosó nagyságnak adott menedékhelyet. Hannibálon s társain kivül e környéken Kiutahiál an volt lakhely kijelölve Kossuth Lajosnak s a 49 iki gyász után a vele kibujdosott honfiainknak is.

ELBIDA projekt

Azt irja Thököly titkára Komáromi János az ő naplójában Gebzének környékéről, hogy az a vidék „az ő szép virággal beborult mezejével, a közel való havasokról lejövő gyönyörüséges, pisztrángos patakjaival, szép, bő, hives, plátiai forrásával, sok szép gyümölcsös, árnyékos és minden életre való alkalmatosságával s annak a puszta várnak, mely egy hegyen a Csiflik (nyaraló) felett van, omladékaival, az méltóságos Zrinyi Ilona fejedelem asszonynak bujdosásában, igen kedves lakóhelye volt.“

Itt élt a „kurucz király“ és felesége „Munkács hős asszonya“, és itt halt meg mind a kettő. Itt reméltek, itt szőtték terveiket a távol haza sorsa jobbra fordulása felett, de mint szárnyaszegett sas a repülésről, fájó szivvel mondtak le ők is arról, hogy viszont lássák még egyszer a Duna-Tisza tájékát s hogy megérjék s magyar haza sorsának jobbra fordulását.

1703-ban febr. 18-án a földi szenvedésektől megszabaditá Zrinyi Ilonát az Ur. Aztán pedig, mint Komáromi irja Rákóczinak „sok nyomorusági s boldogtalansági után az a csodálatos dolgu s szabados uraságu nagy Isten szegény urunkat 1705. szept. 13-án csendesen éjjeli 3 órakor, Ázsiában a virágok mezején levő maga majorabeli házacskájából az árnyék világból kiszólitotta.“ Thököly a multté lett. Emléke azonban épp ugy, mint Rákóczié, mint Kossuthé

ELBIDA projekt

a nemzeti kegyelet hervadhatatlan virágával koszoruzva élni fog a honfi szivekben mindaddig, mig csak a szabadság szeretett napjának utolsó sugara is ki nem lobban azokból a szivekből.

Izmidben szállottunk le a vonatról, egy örmények s törökök által lakott városkában. Az izmindi őrmény temetőben nyugszik Thököly, nem messze a tengertől, sürü lombu fák árnyékában, ott, hol életében is sokat pihent, nézve a jövő s a tünő vitorlákat, a hazája felé vonuló felhőket s várva a vándormadarakat, hogy hátha örömhirt hoznak számára.

Mielőtt a sirhoz jutottunk volna, az izmidi állomásnál kérdezősködtünk annak holléte után. Nem ismerte a Thököly nevet senki. De hát ki is ismerné a magyar szabadsághőst Ázsiában!? Ballagtunk a temető felé, gondolván, hogy szivünk dobogása majd jelezni fogja, ha az igazi hantok közelébe jutunk. Természetes dolog. hogy bizonyos feltünést keltett idegen voltunk, hamarosan megtudták azonban a benszülöttek, hogy magyarok vagyunk és amint ezt megtudták, gondolták, sőt tudták azt is, hogy mi vezette lábainkat a messze idegenbe. A „magyar král!?“ kérdezgették. Nem tudták azt a jámborok, hogy mint hivják azt a férfint, aki ott nyugszik temetőjökben, de azt tudták, hogy valami magasabb lény, különb a közönséges teremtményeknél, ugy tudták, hogy az a temetőjökben domboruló idegen sir a „magyar král“, azaz a magyar-király

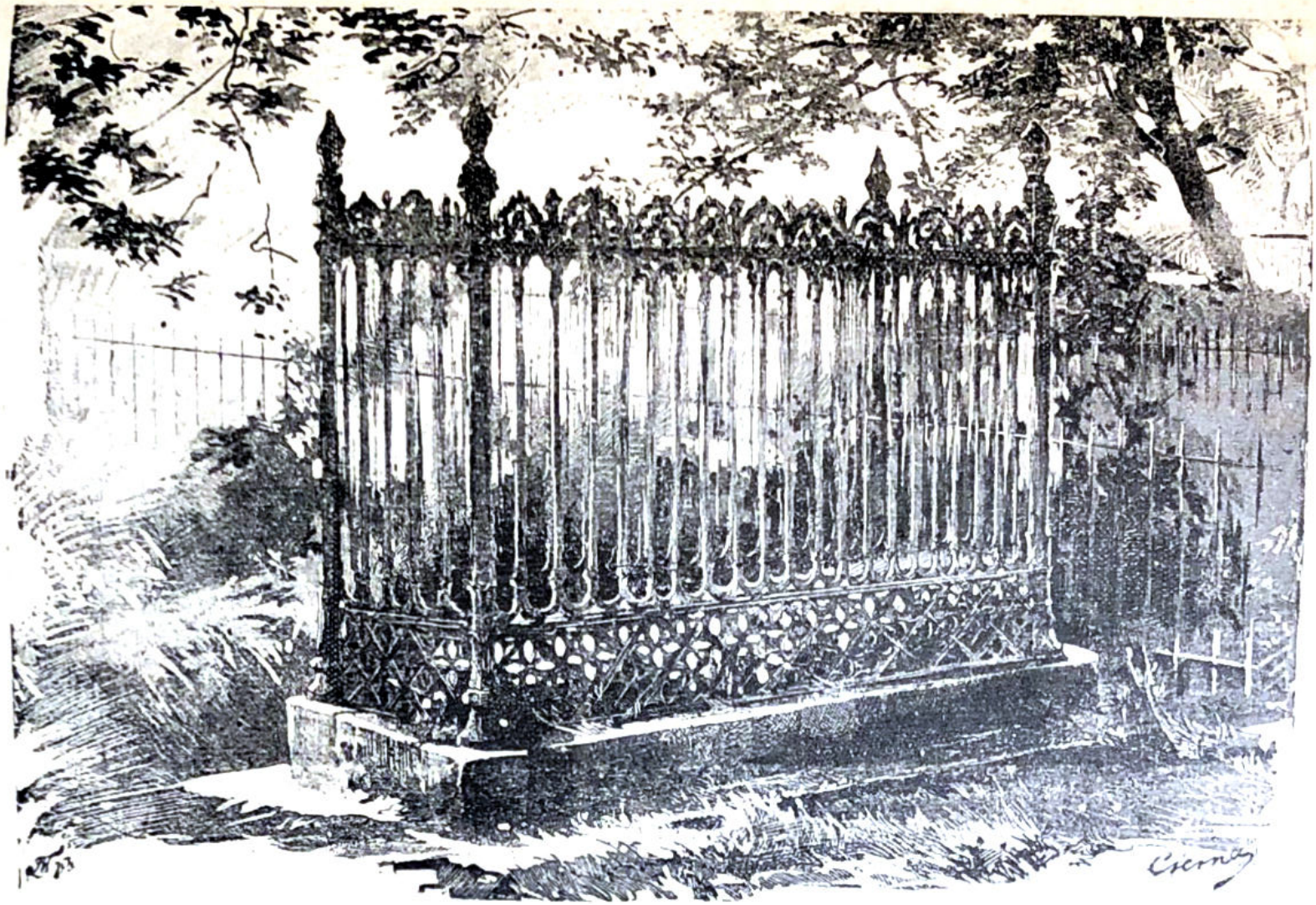

THÖKÖLY SIRJA.

(58 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

sirja. Volt már, aki utba igazitson. A „magyar král“ sirját mindenki tudja Izmidben, hogy hol van. Indultuuk hát. A hegyoldalban épitett házak alalt feszült várakozásal ballagtunk, várva, mikor bukkanunk a helyre, hol azt mondják vezetőink „itt van.“

A nap erőteljesen vagdalta hátunkhoz sugarait s azok szabadon hullottak reánk; nem voltak az utczán fák, hogy lombjaikkal menhelyet nyujtottak volna, csak a távolabb. fekvő helyeken zöldeltek az eperfa erdők, hogy eledelt adjanak a selyem hernyóknak, a melyek gubóit az izmidi selyemgombolyitó gyár dolgozza fel.

A mint gondolatainkba mélyedve haladtunk a lassan emelkedő vöröses agyagos uton, egy, a hegyoldalba épitett ház elől megszólaló 9—10 éves leányka hangja rázott fel elmélkedéseinkből. Villanyütésszerüleg hatottak: reánk a messze Ázsiában felénk szálló szavak. „Itt vannak a magyarok!“ Ezt kiáltá a lányka s a bámulattól összecsapott kezekkel futott be a házba, honnan csakhamar édesanyjával jött elénk. Mintha valami büvös erő vonzotta volna, puskával vállán, a hegyek közzül ekkorra oda érkezett az apa s férj, Pap Keresztély székely atyánkfia is. Élte javában levő férfiu, ugy 40 éves lehetett és ez a vadász ember látásunkra alig tudott hangot adni; csak az izgatottságtól, a meghatottságtól remegő kezét nyujtotta felénk.

ELBIDA projekt

Megtudtuk tőle, hogy mintegy 15 év előtt a vállalkozó szellem a bagdádi vasut épitésekor szólitotta ki hazájából. Azóta Izmidben él a feleségével, egy, a szabadságharcz után Konstantinápolyba menekült magyar tisztnek Konstantinápolyban született leányával. A rövid idő alatt, a mit együtt töltöttünk, sok mindent hallottunk tőle. Elbeszélte, hogy mily kedves helye neki a Thököly sirja. Ha jó napot akar szerezni magának, mindig csak a Thököly sirja körül sátorozó fák árnyékát keresi fel s oda viszi izmidi barátait is. Thököly sirja mellett tarja a névnapot s a születésnapot s attól a sirtól meritett erőt az idegen földön való küzdelemre. Különben nem hibáztatta a sorsot, mert ő azt tett erejével eléggé hatalmába keritette, az izmidi örmény lakossággal is ki volt békülve a törökkel is, de nem volt kibékülve Ausztriával, a melynek közegei még itt is mindenkép el akarják őt nyomni azért, mert magyar.

Beszélgettünk, de azért haladtunk czélunk felé, mert ösztönzött a vágy, hogy letehessük koszorunkat a hontalan fejedelem sirjára. Nem sokáig kellett mennünk, elértük a temetőt s benne az öles magas vas rácscsal köritett sirt. A keritésen lefolyó nemzeti szinü koszoru szalag messziről jelezte zarándoklásunk czélját. A Pap Keresztély koszorújának szalagja volt. Jött velünk fekete talárjában, magas papi süvegben

ELBIDA projekt

a hoszu fekete szakálu örmény pap is. Némán helyeztük el koszorunkat a vasrácsra, a fehér márvány sirfedő lapra pedig a velünk hozott rózsacsokrot. A Komárony által szeretett ura sirjára helyezett fehér kőtáblát barnára festé már az idő keze. Az egykor aranytól fénylő czimer s az irás alatta már csak elmosódva látszik. Az erőteljes latin sirfelirat magyar fordítása a következő: „Itt nyugszik a hőstettek bajnoka Késmárky Thököly Imre ur. Magyarország és Erdély fejedelme, a hazája szabadságának visszaszerzéséért vitézül vivott harczairól egész Európában hires férfiu. Jó és balsors után végre hazátlanul Magyarország szabadságának ujjászületését remélve, számkiüzetését és életét bevégezte Ázsiában, Nikomédiában Bithynia öblénél az ő „virágos mezején.“ Meghalt az Üdvözitőnek 1705. évében, 47 éves korában, szeptember 13-án.“

Hajadon fővel, szaggatottan, meg meg csukló hangon énekeltük a Hymnuszt, a melynek elhangzása után nagytiszteletü Kiss Lajos ev. ref. lelkész mondott imát. Felséges Isten, menyei édes atyánk! — szólt Kiss Lajos — Szent érzéssel eltelve, az édes magyar hazának egy parányi serege áll szined előtt e szent sirnál, hogy az ebben nyugovónak tisztességet tegyen, hogy a halálában is halhatatlannak a kegyelet adóját lerójja. Hálával telt a mi szivünk

ELBIDA projekt

Uram! hogy adtál nekünk alkalmat arra, hogy a nagy hontalannak, a sokat bujdosónak, annak a magyar szabdsághősnek hamvainál rebeghetjük el imánkat Hozzád, a kinek emléke a török testvéri szeretet által nyujtott sirból kétszázad multán is vissza jár a Tisza-Duna tájaira, hogy tanitson szeretni hazát önzetlenül és szabadságért vivni halálig.“ Majd azért fohászkodik, hogy Thököly szelleme Magyarország önállóságát, függetlenségét kivivni segitsen. Addig pedig, mig hamvai átadatnának a hazai földnek, „adj Uram neki e csendes temetőben továbbra is édes pihenést — mondá, — hogy a sokat fáradott álmodhassék hazájáról zavartalan csendességben“ stb. stb. A „Mi atyánk“ után pedig következőleg bucsuzott a sirtól: „Nagy halottunk, hontalanná lett honfitársunk, Isten veled! Véreid, a te hazádfiai ezután is elfognak zarándokolni sirodhoz, hogy letehessék rája a kegyelet és az emlékezet hervadhatatlan koszorúját. Isten veled! Isten veled!“

Az ima alatt a magunkkal vitt hazai földet reá hintettük a sirra. Ez alatt érkezett oda az utközben elmaradt Pap Keresztély feleségével és az akkorra már fehér ruhában öltöztetett vállán tenyérnyi szélességü nemzeti szinü szalaggal övezett leányával. Egy nagy üveg bort hozott, mint mondá olyat, a mely Thököly kertjében termett. Fájt, hogy vissza kellett utasi-

ELBIDA projekt

tani honfitársunknak szivből jött kinálgatásait. Nem fogadhattuk el, mert az ünnepélyes pillanattal nem egyezett meg a koczintgatás. Hallotta a tiltakozásunkat Pap Keresztély, de azért remegő kezeivel töltögeté a poharakat. Baja város kiküldötte Bajay Péter bátyánk végre felszólalt s az ünnepélyes pillanat hatása alatt azt mondá: „Tiszteletes uram! fogja azt az üveget, töltsön nekünk s nyujsa felénk, adja ugy, mintha az urvacsoráját szolgáltatná ki nekünk s mi ugy vesszük, mintha az Ur asztalanál állanánk!“ És ittunk mindnyájan és énekeltük könnyes szemmel, hogy: „Hazádnak rendületlenül légy hive óh magyar!“ És könnyeztek a bámulatunkra összesereglett izmidi lakosok is. Nem értettek egy szót sem az egészből, de látták, hogy egy elhagyatott, idegen földön pihenő testhez távol világból zarándokok jönnek, a sirhoz, a mely egyszerü, de a melyben a „magyar král“ pihen és megremegett szivök, valami ismeretlen érzés költözött lelkökbe, ugy, hogy mig csudálattal néztek a sirra, a mely magához vonzotta a messze haza fiait, együtt könnyeztek a zarándoklókkal.

A Kossuth nóta zengett fel a sirnál utóljára, aztán a sir felett hajladozó babérfák lombjaiból emlékágat tördelvén, igyekeztünk vissza a vasuti állomáshoz.

A vasuti vendéglőben a már megérkezé-

ELBIDA projekt

sünkkor rendelt ebéd várt bennünkat. Vittük magunkkal Pap Keresztélyt is feleségével és lánykájával. Jöttek volna vivés nélkül is és jöttek volna velünk haza, Magyarországra is, ha lehetett volna. — A magas portával szemben 50.000 frankos pert nyert meg honfitársunk s ennek a pernek végbefejezését, azaz a kielégitést kell várnia. „Ha megkapom pénzem“, — mondá — „ha máskép nem lehet, négykézláb is haza megyek.“

Akkor még remélt, akkor még bizott szegény abban, hogy hazájába rövid időn vissza települhet, azóta azonban, hogy tőle elváltunk, bizonyára lerombolódtak azok a kedves tervek, melyeket lelkében a hazatérés gondolata épitett. Ugy értesültem ugyanis, hogy a török porta a követetés kiegyenlitését megtagadta

Az ebéd jó lett volna azoknak, a kik szeretik a levest olajjal főzve, a pecsenyét pedig ugy szeretik, ha disznó zsir helyett birka faggyuval van sütve. Mi magyarok azonban nem voltunk olyasmihez hozzászokva. Nagyobb részt hát csak a gyümölcsökre szoritkoznak, meg a borra, a mi eléggö jó izü volt és elég olcsó tekintve, hogy konstantinápolyi szállodánkban 7 deczis üveggel 3 koronáért meglehetös közönséges bort kaptunk.

Az izmidi bor jóságát, a mi tüzes vérü, önhitt magyarságunkat pedig az jelezte, hogy abban

ELBIDA projekt

az idegen ázsiai vasuti vendéglőben, hol egy szavunkat sem értették, ép oly tüzzel gyujtottunk a dalra, mint ha otthon lettünk volna. A pinczér, a kit Ázsiában bizonyára nem pinczérnek hivnak, nem tudta egyetlen szavunk értelmét sem, de azért a mire szükségünk volt, borra, szivarra, fekete kávéra, azt mindig hozott eleget, sőt a számadásnál is megértettük egymást. Azt hiszem, hogy ha kevesebbet fizettünk volna, mint a mennyit óhajtott, nem szabadulhattunk volna könnyen . . . .

Berobogott a vonat, felültünk s aztán ott hagytuk az izmidi állomás előtt könyező Papp Keresztélyt, feleségét és a fehér ruhás kis leányt, a ki vonatra ülésünkkor keserves sirással kapaszkodott édes anyjába, rimánkodva neki, hogy ne engedje el a magyarokat.

Ragyogó őszi délután volt, a nap fénylett, de csak enyhe meleget adott, a tenger felől langyos, sós szellő csapkodta arczunkat. Állottunk a vonat ablakánál s néztünk, de nem a tengeren fénylő fehér vitorlákra, sem a kertek sötét zöld dus növényzetére, a szultánnak a zöldelő mezőben legelésző nyájai sem bilincselték le szemünket, hanem inkább azok az arczok, a melyeknek havára a hanyatlani kezdő nap sugára rózsás pirt csókolt. A háremek gondosan őrzött gyöngéd liliomai között vágtatott vonatunk. A napsugaras enyhe őszi

ELBIDA projekt

délután mint meg annyi himes pillangót csalta ki sétára a rejtett virágokat,a pasák lenge, karcsu virágait. Nyolczan, tizen, selyem pontyolába burkolva, pókháló szövésü fátyolaikat hátra vetve sétálgattak vagy üldögéltek a vonat átszelte parkokban s néztek felénk nagy égő szemeikkel, mint ha csak az őzikék csudálkozó szeme tekintett volna az ős erdőn át rohanó fekete szörnyetegre. A szörnyeteg azonban, a vonat rohant s vitt magával bennünket is. Kedves emlékeket, rózsákkal rakott hó arczoknak s mélységes szemek felett alabástrom homlokon domboruló fekete szivárványoknak emlékét vittük magunkkal oda, honnan a reggeli órákban vasutra szálltunk, azaz Haidár-pasa állomáshoz.

A mint kiszállottunk, haladék nélkül irányitottuk lépteinket a Skutári öböl feletti ciprus és czédrus fáktól árnyékos angol temető felé, hol az 1854-iki krimi háboruban elesett vitézek nyugosznak a királynőjök által emelt hatalmas fekete márvány emlék oszlop körül. Az obeliszk előtt, a tenger morajló partja felett, a honnan Stambúl panorámájában gyönyörködhettünk, nyugszik a branyiszkói hős, a franczia-angol eredetü Gujon Richard gróf. Az ő emléke, az ő sirja vonzott bennünket az angol temetőbe. Hogy mennyire magyarrá vált az az idegenből magyar honba költözött s a magyar szabadságért oly hősiesen küzdő férfiú, ékesen bizonyitja az,

ELBIDA projekt

hogy sirkövén magyar szavak jelzik, hogy ki nyugszik alant. Sirirata a következő:

Itt nyugszik
Gujon Richard gróf
Török főtábornok
Frank hon ivadék
Angol hon szülöttje
Magyar hon vitéze.
Meghalt október 11-én 1856.
Élte 44 évében.

Megilletődéssel állottuk körül sirhelyét, a melyre már akkor a Herczegszigetekről visszatérő kiránduló honfitársaink koszorukat s virágokat helyeztek.

Lung György fővárosi tanácsnok szép beszédben méltatta Guyon hervadhatatlan érdemeit, utána pedig Kelemen Samu dr. szatmári ügyvéd szólt a következően.

Hölgyeim, Uraim!

Honfitársaim!

Hősök sirjához zarándokoltunk ide, nem azért, hogy sirassuk őket, hanem hogy lelkesedjünk hőstetteteiken. Magunkkal hoztuk az emlékezésnek koszoruit is, nemcsak azért, hogy az ő emlékünknek áldozzunk, hanem hogy elevenné tegyük emléküket ami lelkünkben is... Tölgyfaleveleket is hoztunk hazai földről, hogy aki itt, idegen sirban pihen, hervadó leveleken

ELBIDA projekt

át is érezze a magyar földnek szive dobogását, minthogy az ő szive is mindenkor a magyar földért dobogott.

Aki fölött e sir domborul: az szabad nemzet szülötte, Angliáé, — szabad föld nevelte: a francziák birodalma, s amint ütött nálunk a szabadság órája, hegyen-sikon, vizeken át itt termett minálunk, hogy küzdésével megtermékenyitse, piros vére hullásával megszentelje azt a földet, amelyen kivül nincsen a mi számunkra hely, de amelyen belül nem volt akkor hely annyi millió magyar számára sem.

Aki hát itt pihen e hantok alatt, több a dicső hadvezérnél: a szabadságnak hőse ő. A szabadság volt agyának minden gondolata, szive dobbanása, kardja villogása. Ez a szabadság az elnyomottak verejtékéből sarjadzott és a küzdők véréből virult ki. Nem csoda hát, ha golyó le nem terithette, bitófa ki nem irthatta és nincsen is embar képére teremtett lény, aki azt valaha kiirthassa. Ennek a szabadságnak oly várat épitettünk, amely ellenségtől bevehetetlen és örök menedék, mert minden magyar embernek a szive egy-egy ilyen vár.

Teljes magyar Szabadság megérünk-e mi téged valaha? És ha eljösz, ugy szállsz-e majd közénk, mint langyos tavaszi eső, amelynek hullása nyomán kivirul a róna és kalászba zökken a mag. Vagy mint viharzó fergeteg csapsz

ELBIDA projekt

e közénk, amely minden akadályt elsöpör útjából és száguldása nyomán megtisztul a lég? ...

Szellő ha hozza a nevedet, akármilyen halkan sugja is, a mi szivünk meg fogja azt hallani, szélvész ha zugja, — ég moraja, föld indulása között a mi lelkünk meg fogja azt érteni.

Forrjunk hát össze e sir tövén mindannyian egy szent fogadalom tüzében, hogy félre téve minden pártoskodást, egy lesz a magyar, ha szabadságáról van szó.

Ez a fogadalom több legyen a puszta szónál. Sürüsödjön az gondolattá az elménkben és szilárduljon elhatározássá a lelkünkben, hogy nem lankadó szivóssággal és czéltudatos munkával küzdjünk a magyar szabadság kivivásért, Am ha kell: legyen ez az érzés tüztenger, amely elöntse a lelkünket, föl egész az agyvelőkig, onnan áradjon szét a két karunkba, hogy izmaink megaczélosodjanak a balsors csapásai alatt, és ha akad ellenség, aki nyiltan szembe száll velünk, vagy bitang, aki orvul támadja meg szabadságunkat: Tanitsuk meg arra a pár szóra, hogy Ne bántsd a magyart!

Megható jelenet volt, amikor a Kelemen beszéde után pater Kory Ottó, medgyesi rendtartományi főnök kivált a csoportból s letérdepelve a Guyon sirjára mély csend közepett elmondá a Mi Atyánk-ot.

ELBIDA projekt

VI..

Készülődés a szelamikra. A szelamik. A szultán ebédre hivja a magyarokat. Ebéd a Pera—Palaceban.

A Guyon sirjánál történt kegyeletes látogatásunk után a kikötőbe siettünk, hogy le ne késsünk a 6 órakor Konstantinápolyba induló hajóról. Nincs ugyan nagy távolság Skuttari és Konstantinápoly között, ugy hogy 6 óra után az éj beálltáig még bátran és többször lehetne közlekedni Európa és Ázsia között, de a törökök délután 6 órakor beszűntetik munkálkodásaikat, az üzleteket bezárják, a kézművesek leteszik szerszámaikat, a nők sietnek házaikba, hogy a 6 órán tuli idő kint ne találja őket. Vallásuk parancsolja ezt. 6 óra után hajóközlekedés sincs Konstantinápoly és Skuttari között.

Már távolról megismertük hajónkat az árboczáról barátságosan, hivogatóan integető nemzeti szinü zászlónkról, s e zászló látására örömmel siettünk felé. A Herczeg szigetekre kirándulókkal visszatérő hajó volt ez, mint hallottam, nagykövetünk gőz-jachtja, amelyet e napra rendelkezésünkre bocsájtott.

ELBIDA projekt

Mint egymást rég látott ismerősök fogtunk kezet a herczeg-szigeti kirándulókkal s kölcsönösen mesélgettük egymásnak a nap eseményeit, amig csak ki nem kellett szállanunk Konstantinápolyban.

A nyüzsgő és rosszul világitott utczákon át vágtatva menő fiakkereink hamarosan szállodáinkba vezettek bennünket, de pihenésre senki sem gondolt. A társaság egy része képes levelezőlapokat vásárolgatott a montenegrói nemzeti viseletben kiszolgáló portástól, a másik része a szalonban irogatta élményeit, voltak, akik az udvarlás kellemes mezejére tértek, mert — mint már emlitém — hölgyek is disziték társaságunkat. Némelyek azzal vesződtek, hogy külön szedjék a pénzváltótól az ő magyar aranyaikért kapott török, franczia, görög s román pénzt és aztán, ha ez nagysokára megtörtént, sor került az ismerősebb és a kevésbbé ismerős „kedves utitársra“, hogy „vajjon mennyit is ér ez, meg emez a török, vagy görög pénz?“ Bajos is volt eligazodni rajta! Mulatságos dolog volt látni nem egyszer, hogy komoly, tisztes uri emberek, ha itt-amott vásárolgattak, markokkal nyujtották a pénzt az eladó felé, hogy szedjen belőle annyit, amennyit jónak lát. Ha aztán ugy vélte a vevő, hogy már nagyon sok is az a pénz, amennyi fogy a markából, letette a tárgyat, amit venni akart, a pénzt meg visz-

ELBIDA projekt

szarakatta markába és ment szerencsét próbálni tovább, hogy hátha más helyen ugyanolyan tárgyért kevesebbet vesznek ki markából.

Mikorra búcsút mondottunk Konstantinápolynak, mindnyájunk egyértelmüen kinyilatkoztatott véleménye az lett, hogy a török fővárosba tévedt idegent fejős tehénnek tekintik. Jól esett tapasztalnunk, hogy a magyar pénzt — lett légyen az arany, papirpénz vagy ezüst korona — mindenütt szó nélkül elfogadták, de egy husz koronás aranyat, vagy papirpénzt ha váltott valaki, kapott érte 19 frankot, tehát kevesebbet, mint 19 koronát, ha most már egykét frankot apróbbra akart váltani az ember, a pénzváltó — daczára annak, hogy már a huszkoronás arany váltásáért megfizettette magát, a frankok felváltásáért ismét váltásdijat számitott. Ha vásárolt az ember szivart, vagy bármely más dolgot és nagyobb pénzzel fizetett, mint amennyire alkudtak, az eladó a vételáron felül levonta a pénzből a váltás dijat is. Voltak vezetőink, akik elkalauzoltak az üzletekbe — persze — jó pénzért. Megtudtuk később, hogy ezek a vezetők a kereskedőktől a vételár bizonyos perczentjét kapták, természetesen ez is a vevő bőrére ment.

Az elevenségnek, amely a szálloda lépcsőházában s a mellette levő szalonban lefolyt, ha különböző okok adtak is életet, volt egy ok,

ELBIDA projekt

amely mindnyájunkat egyaránt érdeklődésben tartott. Az ebédre vártunk, azaz magyarországi kifejezéssel élve: a vacsorára, mert hiszen hiába hivják az étkezést ebédnek, vacsora az épp ugy, ha este adják, mint a reggel elköltött étel reggeli nekem, ha százszor azt mondaná is rá az anglus, vagy a frank, hogy vacsora biz az. Az izgatottságtól, a vágytól különben nem az emésztő szervek voltak lázban, mert bár szállodánkban a Royálban, kifogástalan izlésesen volt teritve s aztán felszolgálva az étel, a mi magyar gyomrunk nem tudott megbarátkozni a konstantinápolyi koszttal, vissza sirt az a hazai töltött káposztára meg a kolbászra és más ily prózai, de azért nekünk magyaroknak elég kellemes dologra. A vacsorát azért vártuk nehezen, mert a vezetőség mindig a vacsora alatt tudatta velünk a másnapi programmot és az a másnapi programm pedig most a „szelamlik“ megnézésének programmja volt.

Micsoda is az a „szelamlik?“ A szultánnak és egész udvarának a főtisztviselőkkel együtt való pénteki temlomba menetele. Naponként ötször végez mosakodást és imát Mekka felé fordulva az igaz hivő ájtatos muzulmán, de hetenként csak a péntek déli imádság kötelező, amikor is a legelső embertől a legutolsóig részt vesz a közimán s meghallgatja az „imám“ prekációját, a mi Allah, a préféta s a négy első

ELBIDA projekt

khalifa meg az uralkodó fejedelem dicsőitéséből áll. A templomokban, melyek igen egyszerü berendezésüek, puszta faluak s legfeljebb a korán versei föliratával vannak ékitve, nincsenek padok, az imádkozók sorba állanak, mintegy csatasorba s Mekka felé fordulva végzik rithmikus hajlongásaikat.

Az Ámmen után ki ki megy dolga után, mert a mozlimeknek még az évi nagy ünnepek, mint a Ramazán és Kurban Bairam sem a henyeségnek a napjai, ugy hogy ha valamelyik kereskedő, vagy iparos ily napon az istentisztelet után is zárva tartja üzletét, az nem jelent mást, mint hogy ott valami tulbuzgó mohamedán lakik, aki felesleges jócselekedetet akar végezni, amelyek neki majd a tulvilágon mint többlet lesznek betudva. De vissza térek a szelamlikra.

Szelamliknak nevezik a törökök a férfi lakosztályt is, szemben a háremmel. A szelamlik fentebbi értelme azonban nagyobb jelentőségü, mint ez az utóbbi, különösen azon külföldiek előtt, akik „Rómában lenni s pápát nem látni“ mondással élve, ha Konstantinápólyba tették lábukat, megakarják nézni a szultánt s udvarát is. Ez a vágy pedig csakis a szultán pénteki templomba menetelekor, azaz a szelamlik alkalmával elégithető ki, már t. i. annak, akinek jó szerencséje a nagykövetségnél elegyengette az utját s ezen az egyengetett uton a magas portától engedélyt

ELBIDA projekt

nyer a bebocsáttatásra. Szük marokkal szokták adni az engedélyjegyeket, amit a fejedelmek ellen irányuló merényletek érthetővé is tesznek, aztán meg nem is komédia az, amikor egy hatalmas császár az Isten szine elé járul! Ne bámuljon azon senki! Nem is azért vágyakoztunk a szelamikra mi se, meg bizonyára mások se azért vágyakoztak, hogy egy uralkodónak a templomba menését megszemléljék, hanem azért, hogy a török szultán templomba menését nézzük végig. Az európai modern uralkodók templomba menetele alig, különbözik a polgár emberétől legfeljebb abban, hogy az uralkodó nem a nagy közönség számára rendelt templomban végezi ájtatosságát, hanem az udvari kápolnában. Hát éppen ebben egyezik a szultán szokása a modern uralkodóéval, a szultán is udvari templomba megy, de nem az ősei, hanem mindenik a maga által épitett, a nevéről elnevezett templomba a „Dsámiba“. Mig azonban oda ér, sok minden történik a templom körül s a közelében levő utakon s ez a sok minden az, ami hiressé, vágyottá, óhajtottá teszi a szelamlikon való megjelenhetést.

Minden pénteki napon 11 óra után kezdetét veszi a katonaság felvonulása, hogy a nagyközönségnek lehetetlenné tegye a Yildiz kioszk, azaz a szultáni palota és a templom a „Hamidie dzsámi“-hoz való közelférhetést. Csapat csapat után vonul lófarkas hadi jelvényekkel, vagy

ELBIDA projekt

szuronyra tüzött apró zászlócskákkal. Időközönként egy-egy katonabanda fénylő instrumentumai tarkitják a menetet. A festői egyenruháju csapatok szakadatlanul jönnek s lassanként az utczák két oldalán belőlök eleven fal képződik. Feltünőek köztük a zöld turbánus olajbarna arczu, marczona sziriaiak s a fekete zsinórzattal tetovált fehér bugyogójú s kabátu albánok. A templom melletti tér nagyrészét pedig a különböző ezredekből kiküldött lovas csapatok töltik be.

A Yildiz kioszkból vezető uton, a templommal szemben, az ut felett mintegy ölnyi magasságban vasrácscsal köritett, gondosan egyengetett talaju szabad térség vár a vendégek számára. A szultán szárnysegéde vezetésével különös császári kegy folytán mindnyájan e térségen helyezkedtünk el. Az utczákon katonákon kivül egy lélek sem volt. A hintókon érkező, polgári ruhába öltözött férfiak valamelyik nagykövetséghez tartozók valának. A Yildiz kioszk felől érdemrendekkel beboritott mellü törökök hosszu sorban vonultak előttünk a templom elé. Kocsin, egyenruhában, kardosan érkezett két 8—10 évesnek látszó gyermek, a szultán fiai s kedves mozdulattal üdvözöltek bennünket.

A török nem veszi le fövegét a köszönéskor, amit a turbánra való tekintettel bajos is volna keresztül vinni. Kecses mozdulattal ajkához emeli a török kezét s aztán folytatólagosan homloká-

ELBIDA projekt

hoz. A legnagyobb tiszteletet kifejező köszönéskor a kéz mozdulat mindig meghajtással van összekötve s a kézmozdulat a lábfejektől emelkedik a szájig s aztán a homlokig.

Feltünő volt egy elhizott, puderesnek látczó arczu, mintegy 18—20 éves ifju, aki gőgös fejtartással gyalog tartott a templom felé. A szultán fia volt ez is. A katonaság nem tisztelgett, mondhatnám keleti kényelemmel ácsorgott s iszogatta a számukra kecsketömlőben körül hordott vizet.

Az utra, a szultán palotájától a templomig, Mekkából hozott szentelt homokot hintettek, hogy a szultán, mint a próféta utóda ne más láb taposott földön menjen a templomba.

Kürtök zengése adta hirül az udvarnak a palotából való elindulását. A katonaság üdv kiáltása jelezte közelgését, a mire bennünket a titkos rendőrök a korláttól egy lépésnyire hátra intettek s levonatták a napernyőket, a kukkereket pedig eltétették. A templom tornyáról felcsendült a műezzinnek a „Pudisah“-t panaszlóan, siránkozóan hivó hangja, melynek értelme a következő: „Allah nagy! Allah nagy! Allah nagy! Bizonyságot teszek, hogy nincs isten Allah-n kivül s Mohamed az ő prófétája! Föl, föl az imára! Föl, föl az imára! az imádság jobb az alvásnál! az imádság jobb az alvásnál.“ Ezek a hivó szavak pótolják a harangokat, a

ELBIDA projekt

melyek hiányoznak mindegyik török toronyból. Harsogó éljenzéssel kifejezésre juttatott üdvözölésünkre barátságosan intett felénk a szultán s aztán az anyacsászárné kocsijának s pár hárem hölgyet vivő kocsi kiséretében a templom előtt állott meg. Maga a szultán bement, mig a nők, a kiknek tudvalevőleg templomba menniök tilos, a kocsiban maradtak.

Mig ájtatosságát végzé a szultán, nevében sörbettel s czigarettával vendégeltek meg bennünket, egy kétrét görnyedő vén ember, Konstantinápoly polgármestere pedig tudtunkra hozta, hogy ebédre ő felsége vendégei leszünk.

Érdekes dolog, hogy mihelyt belépett a szultán a templomba, megkezdődött a katonák elvonulása. Nem maradt egy sem, helyettük a körülbelöl fél órai időzés után a templomból jövő felségnek a főurak mintegy testökkel igyekeztek védelmére lenni. A szultán által saját kezüleg hajtott fogatot futva követték az érdemrendekkel ellátott magas állásu férfiak s kézzel, vállal igyekeztek taszitani a járművet ugy, hogy az elhizott lónak nem igen akadt huzni valója. Azt hiszem, hogy nem az uralkodónak, hanem a Mohamed utódjának a „padisach“-nak hozott tisztelet s hódolás tanujele volt ez.

A szultán meghivását örömmel fogadtuk nemcsak azért, mert jó ételek és italok voltak kilátásba helyezve, hanem főleg azért, mert szul-

ELBIDA projekt

táni ebédre való meghivatásunk a szultánnak a magyarok iránt viseltetett rokonszenvát, a magyaroknak megbecsülését kétségtelenné tette.

Az ebéd helye a „Péra-palace“-ban, ideje pedig 8 órára volt kitüzve. Pontosan megjelentünk valamennyien. A szultán személyét Konstantinápoly főpolgármestere Radván pasa képviselte, ki az egyenként történt bemutatkozás alkalmával mindannyiónkkal kezet fogott.

A konstantinápolyi polgármester nagy ur, sokkal nagyobb hatalmat képvisel, mint székes fővárosunk polgármestere, mert Konstantinápoly területén nem csak a közigazgatási, rendőri, de a politikai, pénzügyi és igazságszolgáltatásügyi főhatalomnak a szultán utáni birtokosa. A hatalma nagy, de testileg meg van törve, ugy, hogy két rét görnyedten jár. Jelenleg egy nagy karos székben ült, központját képezve a körülötte csoportosuló és kedélyesen társalgó magyaroknak. Rajta kivül és Széchenyi pasán kivül Dessewffy Arisztid, dr. Szádeczky Lajos, Vosinszky apát és Lung fővárosi tanácsos voltak az érdeklődés tárgyai, a kik mint a zarándokok tisztelgő küldöttsége, a szelamlik után a szultánnak fényes kiállitásu, vörös bőr kötésü pergament okmányt adtak át és most a szultántól kapott „ozmanlik“ renddel mellökön mesélgették, hogy mily kegyes fogadtatásra találtak Ő felségénél.

ELBIDA projekt

A szultánnak átadott okmány szövege a következő volt:

„Császári felség! A magyar nemzet küldöttei, kik felejthetetlen, dicsőséges emlékü nagy fejedelmünk, II. Rákóczi Ferencz sirjához zarándokoltunk, hogy szabadságharcza felséges küzdelmének 200 éves évfordúlója alkalmából a honfiui kegyelet adóját lerójjuk, mély hódolattal kérjük Császári Felségedet, kegyeskedjék legmélyebb hódolatunk és hálánk érzelmeit kegyesen fogadni, azon jóakaratu rokonszenv és nagylelküség számos jeleiért, amiket Császári Felséged és a török nemzet a megpróbáltatások napjaiban számüzött testvéreink iránt tanusitani kegyeskedtek.“

Ez okmányt a zarándoklatban részt vevők mindnyájan aláirták, névszerint a következők:

Apor István báró, földbirtokos Abosfalva, Altmann Vilmos M. Á. V. menetjegyirodai hiv. Budapest, Bajay Péter, Baja város törvényhatósági képv. Baja, Baltai János kir erdőmester Kapnikbánya, Bánfay József bizt. int. hivatalnok Győr, Bencsik István szék. főv. alkalmazott Budapest, Bethlen Karolina grófnő, magánzó Kolozsvár, Bikádi Antal dr. Békés. vármegye képv. Orosháza, Bohus Nándor takarékpénztári hivatalnok Kis-Szeben, Bőhm Mihály M. Á. V. vizsgáló biztos Kolozsvár, szentbenedeki Bozóky

ELBIDA projekt

A szultánnak átadott okmány szövege a következő volt:

„Császári felség! A magyar nemzet küldöttei, kik felejthetetlen, dicsőséges emlékü nagy fejedelmünk, II. Rákóczi Ferencz sirjához zarándokoltunk, hogy szabadságharcza felséges küzdelmének 200 éves évfordúlója alkalmából a honfiui kegyelet adóját lerójjuk, mély hódolattal kérjük Császári Felségedet, kegyeskedjék legmélyebb hódolatunk és hálánk érzelmeit kegyesen fogadni, azon jóakaratu rokonszenv és nagylelküség számos jeleiért, amiket Császári Felséged és a török nemzet a megpróbáltatások napjaiban számüzött testvéreink iránt tanusitani kegyeskedtek.“

Ez okmányt a zarándoklatban részt vevők mindnyájan aláirták, névszerint a következők:

Apor István báró, földbirtokos Abosfalva, Altmann Vilmos M. Á. V. menetjegyirodai hiv. Budapest, Bajay Péter, Baja város törvényhatósági képv. Baja, Baltai János kir erdőmester Kapnikbánya, Bánfay József bizt. int. hivatalnok Győr, Bencsik István szék. főv. alkalmazott Budapest, Bethlen Karolina grófnő, magánzó Kolozsvár, Bikádi Antal dr. Békés. vármegye képv. Orosháza, Bohus Nándor takarékpénztári hivatalnok Kis-Szeben, Bőhm Mihály M. Á. V. vizsgáló biztos Kolozsvár, szentbenedeki Bozóky

ELBIDA projekt

Árpád dr. ügyvéd Kun-Szent-Márton, Brósz János állami isk. tanitó Szepes vármegye képv. Szepes-Szombat, Czabafy János városi főjegyző Zenta, Czapkai Imre földbirtokos Kis-Szeben, Degré Andor miniszteri fogalmazó Budapest, Dessewffy Arisztid osztálytanácsos Budapest, Fábry Károly Békésvármegye képv., ügyvéd B.-Csaba, Ferenczy Lajos dr. ügyvéd Munkács, Fiedler Raimund cs. ném. cons. hiv. Budapest, Gálos Kelmán M. Á. V. menetjegyirodai titkár Budapest, Genersich József gyógyszerész Szepesszombat, Gyárfás Elemér egyetemi hallgató Kolozsvár, Halápi Frigyes gyógyszertár tulajdonos Budapest, Hatala Péter ifj. egyetemi hallgató Budapest, Hüttl Dezső épitész Budapest, Hüttl Dezsőné, épitész neje Budapest, Hüttl Homér dr. orvos, egyetemi tanár Budapest, Hauszmann Jenő bankhivatalnok Budapest, Jancsó György egyetemi jogtanár Kolozsvár, Kelemen Lajos dr. ügyvéd, az ügyvédi kör képviselő Budapest, Kelemen Samu dr. törvőnyhatósági képv. ügyvéd Szatmar-Németi, Kémény Béla báróné szül. Haller grófnő Szent-Erzsébet, Kiss Ernő vaskereskedő Budapest, Kiss Ernőné, vaskereskedő neje Budapest, Kiss Lajos Abauj-Torna vármegye képviselője, ev. ref, lelkész Garbócz-Bogdány, Klika V. A. mérnök Csernovitz, Koch Ede mérnök D. V. felügyelő Budapest, özv. Kölcsey Kálmánné, szül. Szentpályi Anna Miskolcz, Kon-

ELBIDA projekt

dor Alfréd szerkesztő Budapest, Kondor Alfrédné, szerkesztő neje Budapest, Korbuly Imre M. Á. V. hivatalnok Budapest, P. Kory Ottó rendtartományi főnök Medgyes, Kovács Kálmán kereskedő Kolozsvár, Láng Manó M. Á. V. menetjegyirodai aligazgató Budapest, Leitner Mihály dr. ügyvéd Déva, Leitner Mihályné, ügyvéd neje Déva, Leopold Kornél dr. ügyvéd. lapszerkesztő Szegzárd, Leopold Kornélné, szerkesztő neje Szegzárd, Lung György fővárosi tanácsos, a szék. főváros képv, Budapest, Márton Mátyás prépost plébános Ó-Kanizsa, Medveczky Mihály Szepes vármegye képviseletében ny. kir. törvszéki biró Lőcse, Méhes N. Dejta, Murányi László ev. ref. lelkész Nagy-Kanizsa, árkosi Mihály József dr. tiszti főügyész, ügyvéd, ügyvédi kamarai titkár Kolozsvár, Návay Gyula kir. bányatanácsos Budapest, Ortvay Tivadar dr. Pozsony törvényhatósági képv. pápai kamarás, akadémiai tanár Pozsony, Örffy Lajos dr. ügyvéd Szegzárd, Dr. Perger Ferencz Balaton gőzhajózási r. t. igazgatója Budapest, Püspöki György orsz. casino tag Budapest, Rajner Gyula dr. magánzó Budapest, Nyáry Jenő báró, a főrendiház háznagya Budapest, dr. Niamessny Gyula ügyvéd, kamarai elnök Temesvár, Récsey Viktor dr. benczés főkönyvtárnok Pannonhalma, Rónaky Kálmán dr. árvaszéki ülnök Pécs, Sahling Viktor földbirtokos Beszterecze, Sahling Viktorné,

ELBIDA projekt

földbirtokos neje Besztercze, Szádeczky Lajos dr. egyetemi tanár Kolozsvár, Szádeczky Lajos tanuló Kolozsvár, Salgó Sándor fénykép műterem tulajdonos Budapest, Sántha Albert dr. plébános Abosfalva, Szentesi Tóth Kálmán dr. polgármester Karczag, Simon Aladár mérnök Karczag, Schulhof Jakab Zsigmond dr. községi orvos Isaszegh, Vinczehidy Ernő dr. Torontál vármegye képviseletében, vármegyei főjegyző Nagy-Becskerek, Vitek, földbirtokos, Czernovitz, Tüske János Baja város törvényhatósági képv. Baja, Tóth Benő M. Á. V. menetjegyirodai altiszt Budapest, Woverman Ferencz kir. törvszéki biró Nyiregyháza, Wosinszky István dr. Sopron várm. képv. Balf, Wosinszky Istvánné Balf, Wosinszky Mór apátplébános Szegzárd, Visinger Mór műötvös Budapest, Vidder Erzsébet Nagy-Mihály. Vidder Márk dr. járás orvos Nagy-Mihály.

Az ebéd ugy fél kilenczkor (este) kezdődött. Az étlap a következőleg volt összeállitva:

MENU

Hors-d oeuvres
Potage Parmentier
Contrefilet Jardiniére
Pilaw á la Turque
Poulets rótis
Salade
Asperges Sauce hollandaise
Glace fraises
Dessert.

ELBIDA projekt

Nehéz dolog ezeket az ételnemüeket oly jó magyarsággal leforditani, hogy a forditás teljesen vissza adja az eredeti értelmet. Az első fogás a „Hors-d' oeuvres“ például kitünő izléssel össze állitott kaviarból, apró-piros hónapos retekből, szardiniára emlékeztető halból s vajból állott. Nevezhetnénk ezt ugy, hogy előétel. A második fogást jó izü borsó pire leves képezte, a mire „filé“ következett köritve. Meglehetős volt ez is. A juhusos kása azonban, amit a szolgák a filé után hordtak körül, messze elmarad a magyar juhusos kása megett. Volt aztán szárnyas sült és a pecsenyékhez megfelelő saláta meg szósz. Az ebédet fagylalt és gyümölcs s czukorféle zárta be.

A teritós izléses volt. A hosszu T alaku asztalon az asztalfutó helyett rózsafüzérek diszlettek s a vendégeket, illetőleg a teritékeket is egymástól virág szalagok választották el. Fönt, az asztalfőn, a magyar s török lobogók alatt ülő főpolgármester előtt zöld leveleken fehér rózsákból alkotott nagy csillag diszlett, a csillag két oldalán pedig vörös rózsákból összeállitott egy egy fél hold. Ily módon a lehető legkedvesebben ölelkezett a török czimer s a magyar nemzeti szin. A dus lakoma alatt Dessewffy Arisztid franczia nyelven köszönté fel a szultánt, a melyre a főpolgármester szintén francziául válaszolva a szultán

ELBIDA projekt

nevében köszönetet mondott a magyaroknak a török nemzet iránt viseltetett rokonszenvéért. Azzal kezdte, hogy a szultán rendkivül el van ragadtatva a magyarok viselkedése által. A magyar nemzet csak önmagát tiszteli meg, a midőn nagyjai iránt kegyelettel viseltetik. Az iránta és a török nemzet iránt tanusitott rokonszenv nála hasonló érzelmekre talál. Örvend, hogy a magyarokat vendégül üdvözölheti s reméli, hogy ezen alkalom a barátság ujabb zálogául fog szolgálni. A beszédet Fazil bey német nyelven tolmácsolta. Az előző pohárköszöntőre a török hymnusz, az utóbbira pedig a Rákóczi nóta harsant fel a zenészek szerszámaiból.

A sherri brändi, a rajnai veres és a pezsgő még pár pohárköszöntőnek szülő anyja lett, többek közt Dr. Leitner Mihály dévai ügyvéd Széchenyi pasát köszöntötte fel, mire Széchenyi a következőleg válaszolt:

Szeretet honfi társaim! Engedjék meg, hogy ez alkalmat megragadjam arra, hogy érzelmeimnek szabadfolyást engedjek. Jó ideje annak, hogy hazámtól távol, e birodalomban élek hivatásomnak. A Szultán Ő felsége kegyelméből már 30 év óta oltom a tüzet Konstantinápoly városában. Azt a tüzet azonban — és itt a szónok kebelére mutatva, emelkedett hangon folytatta — a mely itt lobog Magyarország, édes hazám iránt, a lángoló szeretet tüzét, eloltani

ELBIDA projekt

nem tudom. Csak lángoljon tovább is e szent tüz! Éljen és virágozzon édes hazám! Éljenek a magyarok!

A jó kedv bizonyára nótát is termel, ha ősi magyar szokásként hosszasan lehetett volna tanyázgatni az asztalnál. Azonban a szivarra gyujtás után csakhamar asztalbontás következett, a mi különben nem is ártott, mert a tüzes italok által felpezsdült magyar vér nagyon is hangossá válhatott volna, a mi bizonyára szokatlan látványul szolgál a szomszéd termekben tartózkodó idegeneknek, a kik a csendhez, a zajtalansághoz, a nyugodt társalgáshoz voltak szokva. Szerencsére a zene sem volt oly lelkesitő, tüzelő hatásu, hogy felkorbácsolhatta volna az érzelmeket; nem volt czigány. A mi füstös legényeinket elegáns müvészek pótolták, azaz csak helyettesitették. Allt pedig a zenekar egy zongorásból, egy prim s secund hegedüsből, egy kis bőgősből, meg egy flótásból. Ezek azonban nem törökök voltak. A törököknek nincs fejlett zenéjök, a mi nem is csodálatos, ha tudjuk, hogy a török férfi nem dalol, nem fütyöl, nem tánczol. A művészetnek pedig gyermekkora van, a melyből kifejlődik. A zene müvészetének csirája a népdal. A hol némák az ajkak, a hol búját, keservét vagy örömét nem önti dalba a szív, ott nem is fejlődhetik művészetté a zene.

A török a jelen gyönyörét a nőben találja fel.

(87 oldal)

ELBIDA projekt

ELBIDA projekt

Mint ahogy nincs a törököknek müvészi zenéjök, ugy nincs szobrászatuk, se festőmüvészetök, se költészetök, nincsennek szinházaik. A festészetet, a szobrászat plasztikusságát, a költészet báját s a jelen összes gyönyörét a török a nőben találja fel.

A török bort sem iszik, de hogy a pezsgőt nem veti meg, azt a szultáni ebéden jelen volt nehány pasán tapasztaltuk.

ELBIDA projekt

VIII.

Hazatérés.

A szultáni ebédet követő nap a hazafelé való utrakelésünknek a napja volt, nehányan azonban, vagy tizen azok közül, akik a Herczegszigeten voltak, nem csatlakoztak a visszatérőkhöz, mert utólagosan akarták felkeresni Thököly sirját és fel is keresték. A társaság nagy többségét azonban fizetés igéret mellett sem lehetett volna tovább Konstantinápolyban tartani. Haza, csak haza Magyarországba mielőbb! Ez volt az általános vágy s ez lett a jelszó. Rakosgatta hát kiki vásárlása eredményeit, a konstantinápolyi különlegességeket, bár kissé aggódva, ha a vámra gondolt. A következmény beigazolta, hogy felesleges volt az aggodalom, mert mint a szultán vendégeit, a vámőrök az utlevél láttamozás után mindannyiónkat motozás nélkül engedtek fel a hajóra.

Felhuzták a horgonyt, egy kis gőzös belekapaszkodott hajónk orrába s elvontatta a partól nyiltabb vizre. Elindultunk. Valami fúvó zenekar búcsúzót harsogtatott a parton, a kezek erdeje pedig lo-

ELBIDA projekt

bogtatta a kendőket a parton is, a hajón is. Búgott a gép, távolodott a part, utban voltunk és valami megnyugtató érzés költözött szivünkbe, a hazatérés gondolatának kellemes érzése. Képzeletünk magunk elé varázsolta a távolban éretttünk aggódó s reánk váró szeretteinket, akik érkezésünkkor tárt karokkal és ezer kérdéssel fognak felénk sietni.

A mozgásba jött hajó ingása a hazai földön járt gondolatainkat ismét a Bosporusra s Konstantinápolyra terelte.

Távolodott a Szeraj csúcs, a Leander torony s nem hallott többé az utczáknak s a partnak zűrzavaros hangja. A csorgó kutakat, a német császárét s a többit, testi szemeinkkel nem láttuk már, de lelki szemeink előtt megjelentek. Feltünedeztek emlékünknek tükörében a nagy bazárnak bolthajtásos szűk utczái is és az a sok ezér bolt, változatos áruczikkeivel, amelyek a konstantinápolyi óriási bazárt alkotják. Látni véltük az ugynevezett hippodrom-tér ódon emlékeit, az obeliszket, a biborban született Konstantin császárét, melynek aranyos bronzlapjait a keresztesek rabolták el s a másik obeliszket, melyet Nagy Theodosius Egyiptomból hozatott Konstantinápoly diszéül, stb. stb.

Elhagytuk a Dolme-Bagcsét és a Beglerbég palotát, lassankint eltünt Galata örtornya s elmaradoztak a Bosporus bejáratát őrző s halált

ELBIDA projekt

ugatni kész fekete szörnyetegek, a kisázsiai partokon nyujtózkodó ágyuk s kiterült előttünk a Fekete tenger sötéten rengő végtelenje.

Szerencsésen hajóztunk át e haragos tengeren ép ugy, mint jövet s Constanczában fáradtan bár, de elég jókedvvel ültünk vonatra, hogy arról le se szálljunk hazáig. Bukarestben mégis csak leszállottunk. A dolog ugy történt, hogy az állomásnál zászlóval s dalárdával fogadták érkezésünket a bukaresti magyarok, egyleti helyiségökben pedig ebédet rendeztek számunkra. Ennek az ebédnek kedvéért szállottunk ki, mert kilátásba volt helyezve, hogy magyar ebédet fogunk kapni, ez pedig ellenállhatlan csábitás volt.

Az ebéd lefolyásáról már megemlékeztem Bukarest leirásánál, most hát tovább megyek.

A nehány órai bukaresti tartózkodás után kétfelé válva igyekezett társaságunk Magyarország felé. Az egyik csapat Orsovának vette az utját, mig a másik Predeál felé tartott. Ez utóbbiak között voltam én is.

Nehezen vártuk Predeált, mert lassankint kezdett rajtunk erőt venni a fáradtság, de végre mégis csak berobogott vonatunk a határállomásra, honnan már csak kezünket kellett kinyujtanunk, hogy elérjük Magyarországot.

Predeálon jellemzően juttatta kifejezésre hangulatunkat Kory Ottó rendtartományi főnök, a

ELBIDA projekt

társaság egyik legszeretetreméltóbb tagja, kinek örökké derült kedélyét legkevésbbé bántotta az utazás egy s más kellemetlensége. Csak a tenger! Óh azt igen-igen respectálta, de Predeáltól már messze van a himbáló hajó s nagyon közel van, csak pár lépésre az áldott hazai föld. Ennek tudatában mélyeszté bele a szent atya nagy csuhája mély zsebébe kezeit s egy marék román, török, görög pénzt kihuzva, oda nyujtá egyik csendőr felé. „Fogja, fiam — mondá — használja ugy, ahogy tudja, mentsen meg tőle, hogy egy se maradjon ami emlékeztetni tudna arra a sok csalásra, melynek ezek váltásánál s felhasználásánál kivoltam téve. Nem kell nekem már semmi — folytatá — csak egyszer otthon legyek.“ Aztán vidáman, mint aki tisztátalan dologtól szabadult, húzódott fel a vasuti kocsiba, hogy le se szálljon többé csak magyar földön.

Mindannyian nehezen vártuk, hogy hazai földre érjünk, mert már meggyőződtünk róla, hogy sokkal, de sokkal jobb otthon. A vonat vágtatott és mégis oly sokának tetszett mig elértük az első nagyobb állomást Brassót. Nehány társunk Brassóban maradt, a nagyobb csapat azonban sietett Tövis felé, hol ismét megoszlott a társaság. Tövistől kezdve pedig folyton fogyott. Kolozsváron, Váradon, Püspökladányon mind kevesebben s kevesebben maradtunk. Karczagon én is kiszállottam.

* * *

ELBIDA projekt

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dus élete kincsét, ámbár napja mul,
Hanem lerázván, a mi benne földi,
Egy éltető eszmévé finomul“ . . .

Igy szól a nagy költő! És igazat mond! Rákóczi nem halt meg, hanem éltető eszmévé finomult. Elzarándokoltunk sirjához százan, felkeresik emlékét százezerek s milliók, felkeresik mindazok, akiknek csak szivében a honszeretetnek lángja s a szabadságszeretet szent csillaga ég. És keressék is fel! És aztán harsogják is el:

Ha csorba a kardunk s megtépett a zászlónk,
Lelked, nagy Rákóczi, lesz a mi Megváltónk.
Zászlód ujra lobog, a kürtjeid búgnak,
Büszke daliáid ujra felvonúlnak!
Ha levernek tizszer, feltámadunk százszor,
Az ég is megdöbben fegyverünk zajától.

ELBIDA projekt

Győzünk végre! Tásslónk Buda várán
lobog.
A sárga-feketét a Dunába dobod.
— Ne vond hát el lelked, köszülünk ne
vond el,
S szabaddá lesz e hon a te nagy neveddel!

ELBIDA projekt

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
1. Előszó	5
2. Budapesttől Bukarestig Predeálon át	7
3. Bukarest. A román alföld. A fekete tengeri ut Konstantinápolyig . . .	13
4. Konstantinápoly. Ünnepi istentisztelet a galatai sz. Benedek templomban. II. Rákóczi Ferencz, Thököly Zsuzsika herczegnő, Zrinyi Ilona, Bercsényi Miklósné s Rákóczi József sirjánál	27
5. Konstantinápoly az ellentétek városa. Látogatás a régi szerájban, valamint a Dolma-bagcse és a Begler-bég nevü császári palotában. Aja Zsófia, Ahmed és a Bajazid szultán mecsetje. Török fürdő	36
6. Utra kelés Kis-Ázsiába. Skuttaritól Izmidig a bagdádi vasuton, Izmidben magyarokra akadunk. Thököly sirját megkoszoruzzuk. Vissza térés Skuttariba Guyon Richard sirjához . .	53
7. Készülődés a szelamlikra. A szelamlik. A szultán ebédre hivja a magyarokat. Ebéd a Péra-Palacéban .	70
8. Hazatérés	88

ELBIDA projekt